

Bizarne crtice iz anti-života
(memoari propalih umjetnika)

Doris Pandžić

Published by Gradska knjižnica Rijeka at Smashwords

E-biblioteka Poticanje književnog stvaralaštva

Creative commons licence

Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported

Srpanj, 2021.

Sadržaj

[Normalni i stoka](#)

[Grobar](#)

[A](#)

[Amina](#)

[Vesica Piscis](#)

[Nina](#)

[Književni krugovi](#)

[Granice](#)

[Lukasov sjever, Lukasov jug](#)

[Gospodin Jeljcin](#)

[Titin ponos](#)

[Bivša žena, Isus i jajnik](#)

[Nimalo porno](#)

[Pisac](#)

[Kućica u cvijeću](#)

[Pjesnički salon](#)

[Stan u predgrađu](#)

[Atelje](#)

[Ikarova spilja](#)

[Punkt](#)

[Vratite nam fukodrom](#)

[Turizam](#)

[Perspektive](#)

[Predsjednica](#)

[Djeca s filmskog platna](#)

[Neka druga vrsta egzistencije](#)

[Romantika](#)

[Vjenčanje](#)

[Na trgu](#)

[Bilješka o autorici](#)

[O e-biblioteci Poticanje književnog stvaralaštva](#)

Intelektualac mora da nekako bude gladan, a u isto vreme jako debeo i da nikada ne
vežba.

A.M.G., beogradska pjesnikinja o stereotipu balkanskog intelektualca

Normalni i stoka

Moj auto je izudarano i izgrebano sa svih strana. Izgleda kao dio scenografije sa seta „Mad Maxa“. Davno sam odustala od toga da ga perem. Uvijek sam se pitala zašto ljudi troše novac da održavaju svoje aute savršeno lijepima i ispravnima. Ja nemam stalna primanja i možda ih nikad neću imati. Moji prijatelji misle da sam umjetnica. Ja ne znam što sam, ali svoje prijatelje dijelim na dvije skupine: umjetnici i intelektualci koji jedva spajaju kraj s krajem i oni drugi, normalni, koji rade za plaću. Moram priznati da sam ambivalentna i prema jednima i prema drugima. One prve mogli bismo nazvati i internim imenom – „stoka“ – kako oni sami sebe vole nazivati. Nitko od njih nema stalno zaposlenje, žive od loših honorara za svoje slike, tekstove ili podučavanja, ali uvijek imaju nešto sitnog za jeftino vino ili pivo. Nisu zadovoljni svojim životom, ali užasavaju se regularnog posla s radnim vremenom. „Radio sam to jednom, skoro sam završio na psihijatriji“, često ih možeš čuti kako kažu. Neovisno o tome, ako uspiju naći stalan posao u nekoj instituciji, spremno postaju jedna od onih „važnih osoba koje je dobro znati“, pogotovo ukoliko nisi bio dovoljno sretan (ili snalažljiv) da zauzmeš svoje mjesto blizu sunca – ili točnije – blizu institucionalnog novca. Druga skupina prijatelja nema umjetničkih ambicija, ali ima redovnu plaću – često sasvim pristojnu. Nose neupečatljivu, ali uvijek urednu odjeću, ukoliko imaju aute, uvijek su uglancani i mirisni, a izlaze isključivo vikendima, tijekom kojih na alkoholno divljanje potroše onoliko koliko prva skupina prijatelja potroši u mjesec dana. Nisu zadovoljni svojim poslom i uvijek se žale na hirove svojih šefova, ali nejasno im je kako itko uopće može živjeti bez stalnih mjesečnih prihoda i jasnog financijskog plana. Kad se ove dvije skupine ljudi pomiješaju, događaju se sljedeće situacije:

- a) Normalni vole biti u društvu Stoke kako bi mogli reći da imaju prijatelje umjetnike
- b) Stoka voli biti u društvu Normalnih jer oni kupuju njihove radove i uvijek imaju novca za platiti umjetniku još jedno piće
- c) Iako Normalnima imponira društvo Stoke, oni Stoku smatraju neozbiljnom i katkad se smiju na njezin račun
- d) Iako Stoka voli provesti vrijeme pijući na račun Normalnih i tvrdi da su to „sposobni i inteligentni ljudi“, uvijek dodaju i ono „ALI“ kojim smatraju Normalne robovima vlastitih dosadnih života

Čini mi se da me i jedni i drugi vole, ali sve češće bježim od njih jer ne mogu podnijeti stereotipe njihovih uloga. Previše često zatječem samu sebe kako pijući za stolom šutim i

gledam u nepostojeću točku dok unaprijed predviđam cijeli tijek trenutnog druženja, uključujući većinu izgovorenih rečenica svakog od prijatelja, kao da slušam generalnu probu za dosadnu predstavu koju sam sama napisala.

Grobar

Bivanje umjetnikom vrlo je relativan pojam. Koliko god se to uzvišenim prikazivalo u filmovima, pojam „umjetnik“ u praksi većinom označava individuu donekle prljavih noktiju i nesigurne financijske situacije, nastanjenu u neurednom prostoru punom platna, boja, alata, papira ili neobjašnjivih predmeta koji samo njemu služe nečemu. U očima društva, ova individua pomalo je nedefinirana jedinka, čije se zvanje izgovara najčešće popraćeno česticom „ma“, uzvikom „aha...“ ili značajnom gestom odmahivanja rukom.

Tako i mene najčešće doživljavaju moje kolege neumjetnici s posla. Kao vanjskom suradniku Gradskog groblja, dodijeljen mi je jedan mali kut u klesariji, u kojoj sam ja, usput rečeno, jedina osoba koja kleše. Svi drugi kamen režu i u njega strojno urezuju slova. Sa slušalicama na ušima, puna kamene prašine, stigmatizirana umjetnicom, stojim kraj stalka u svom kutu i klešem reljefe, anđele, krila, fontane i ostale oblike koje naručitelji žele. Trenutno izrađujem malog, debelog anđela čije genitalije je naručiteljica izričito zabranila, dapače, čak i bradavice, pa sam odlučila da ću kip prikazati obučen u kratku tuniku.

Godine i godine narudžba čednih anđela u meni su izazvale tihu frustraciju i bunt, što je rezultiralo prekovremenim radom tijekom kojeg u svom kutu skidam naručene kipove sa stalka i zamjenjujem ih svojim projektima: modificiranim kopijama narudžbi oslobođenim patetike i čednosti. Prvo sam započela s edicijom svojih nadgrobnih ploča (prva od njih bila je ploča s reljefom koji izgleda kao dječji crtež čovjeka, a ispod njega piše „Ovdje leži ni po čemu važan čovjek“), a onda sam krenula na zahtjevniji projekt – anđela s monstruožnom erekcijom. Na njemu radim posljednja tri mjeseca, svaki dan po dva sata. Jedan dio naručitelja želi da anđele nakon izrade obojim zlatnom bojom. Svog anđela odlučila sam ostaviti sirovog, bez boje.

Kolege nikad ne prilaze kutu u kojem su moji radovi. Nikad još nitko nije pokazao interes, osim jednog zaposlenika koji ne radi u klesariji – Grobara. Grobaru nitko ne zna ime, osim onih u računovodstvu. Kao što i njegov nadimak sugerira, on je bio zadužen za kopanje raka, ali kružile su priče da taj naziv nije „zaradio“ na poslu. Prema narodno-kolegijalnoj predaji, Grobar je još kao tinejdžer ubio vlastitu majku i zakopao je u vrt iza kuće. Nakon tjedan dana, policija, koju je poslala zabrinuta susjeda, našla ga je kako hladnokrvno jede čips pred televizorom. Navodno je proveo deset godina u zatvorima za maloljetnike i zatvorenim odjelima psihijatrije.

Grobar svake večeri nakon posla prolazi kroz klesariju, zastaje na dva metra od mog stalka i promatra me. Svaki dan, pomalo ritualno. To njegovo promatranje uvijek traje otprilike pet minuta, tijekom kojih ja njemu kimnem, a on samo trepne. Nikad nismo prozborili niti riječ. Baš kao što moji kolege klesari nikad nisu vidjeli niti jedan rad iz mog popodnevnog projekta, tako ni Grobar nikad nije vidio niti jednog mog jutarnjeg zlatnog anđela. Gledajući krajičkom oka njegovu siluetu, znajući da zuri u moje kipove svojim konjuktivitičnim bjeloočnicama, pitala sam se je li ubio majku, zašto ju je ubio, što misli o mojim projektima i mašta li o tome da me zadavi, smjesti u jednu od iskopanih raka i na nju postavi umjesto nadgrobne ploče mog anđela s erekcijom. Grobar i ja u popodnevrim satima uvijek smo sami u klesariji. Možda je perfekcionista. Možda čeka da završim kip kako bi me ubio.

A.

Ne znam zašto, ali svi moji najbolji prijatelji zovu se A. Ima ih troje. Zato ih zovem A1, A2 i A3. Kao oznake za auto-cestu.

A1 je žensko. Kad smo bile u srednjoj školi, svi su zbog njene visine i dubokog glasa mislili da je muško. A1 je lezbijka. Jednom je za sebe rekla: „Postala sam tolika dajkača da mogu pičkom krckati orahe.“ Isto tako, A1 vrlo je politički nekorektna:

„Ma on je jedna odvratna pederčina.“

I puno psuje:

„Jebote, kako ja puno psujem...“

Njezina cura joj često kaže: „A., ti si homofobična.“

A1 je čak imala teoriju o tome da je homoseksualnost neka neobična bolest koja prelazi s osobe na osobu.

A1, zabrinuto: „Mislim da sam se zarazila.“

A1 voli kričavo ružičastu boju, SpongeBob SquarePantsa, francuske buldoga i lateks odijela s maskama, a otkad se odselila u inozemstvo, melankolično je zavoljela i Isusa i domovinu, počevši istovremeno vjerovati u sveopće bratstvo među Slavenima.

A2 išao je sa mnom i A1 u srednju školu, a kako su imali isto ime, moja mama je preko telefona uvijek mislila da mi je A1 (zbog svog dubokog glasa) dečko, a A2 prijateljica. Srećom, A2 je bio vrlo staložen dečko pa ga to nije previše pogađalo. Veza između mene i A2 trajala je čak mjesec i pol dana, a nakon toga nismo razgovarali jedanaest godina. Sreli smo se opet pred nekoliko godina, slučajno, u kafiću i odmah postali najbolji prijatelji za alkoholiziranje i stvaranje umjetničkih brainstorminga. Zapravo, neki od njih bile su i više od toga. Možda je to najbliže opisu ljubavi između dva umjetnika. A2 već dugo tvrdi da smo nas dvoje u vezi, ali ga jako frustrira što u njoj nema seksa. Ja sam mu rekla da je to zato jer mi je previše drag. On mi je rekao: „Al' ga sereš.“

A3 sam upoznala preko Miška i ubrzo su nas zbližili zajednički interesi. Obje imamo sličnu fiksaciju u životu – ja da napravim svoju savršenu skulpturu, a ona da napokon napiše svoj prvi roman. I obje smo voljele cugu i seks. Problem kod A3 bio je taj da je postala seksualno napasna kad se napije. Napadala je sve: prijatelje, konobare, ocvale glazbenike, tek propupale studente, studentice filozofije bez grudi, poluprostitutke s umjetnim grudima...

Ona je tu svoju sklonost opisala rečenicom: „Sve je dobro – muško, žensko, vjeverica.“ A3 i ja definitivno nismo kombinacija koju bi prosječan muškarac htio sresti petkom uvečer vani. Jednom prilikom smo se ona i ja napile za njezin rođendan i pokupile nekog jadnog lika koji je mislio da će se usrećiti s dvije napaljene lezbe. Bio je toliko pijan da smo ga obje naguzile strap-onovima i još kao raritetnu uspomenu zadržale njegove ružičaste gaće.

Kad sam sljedeći dan A2 prepričavala taj pijani gangbang, zabrinuta zbog mogućnosti da tip mene i A3 prijavi za silovanje, on je, zagledan u čašu vina u svojoj ruci, događaj komentirao riječima: „Fantasy gone wrong...“, a potom me upitno pogledao i pitao: „Roza gaće...?“

Samo sam slegnula ramenima, otpila gutljaj vina i rekla:

„A jebiga.“

Miško

Miško je bio ultimativni intelektualni pijanac od trenutka kad sam ga upoznala. Upisao je fakultet kasno, s 25 godina. On je studirao književnost, a ja likovnu umjetnost, ali upoznali smo se na zajedničkim predavanjima. Sve kolegice na predavanjima zalijepile su za njega jer su mislile da će izgledati kao intelektualke ako ih netko vidi s njim. Njihovo oduševljenje naglo je splasnulo kad su shvatile da ne mogu podnijeti smrad alkoholnih para koje se svakodnevno šire iz njegovog tijela. U predavaonici je uvijek red klupa oko njega bio slobodan i ja sam na našim malobrojnim zajedničkim predavanjima zadovoljno sjedala kraj njega, kao u sigurno sklonište od kolegica i njihovih dosadnih priča. Nesklonost kolegica si je osigurao i time što je jednoj od njih, koja je tijekom studija dva puta rodila, na njezino pitanje „Zar ti ne voliš djecu?“ elegantno odgovorio: „Ja najvjerojatnije neću imati djecu jer namjeravam biti alkoholičar.“ Nakon toga ga više nitko nije pozdravljao.

Predavanja o školskoj didaktici shvaćao je vrlo humoristično. Jednom nam je nadobudna mlada profesorica zadala da smislimo neku problematičnu školsku situaciju i ponudimo svoje rješenje. Ovo je bila Miškova nastavna situacija:

„Petar je iskopao oko Florijanu i ubacio ga Evelini u pernicu. Evelina je oko, mislivši da je špekula, posudila Milkici. Milkica je oko zgnječila u džepu, pa joj je mama dala zabranu igranja s crncem iz susjedstva. Sutradan, Milkica je Evelini vratila novu špekulu, a Evelinu je nastavnica kaznila jer je tako nesmotreno postupila s Florijanovim okom. Petar se slatko nasmijao Florijanu, a Florijan mu je namignuo.“

Nakon završenog studija, otišao je raditi u neko selo kao profesor za minijaturnu novčanu naknadu, kako bi sakupio godinu dana staža i položio nastavnički ispit. Predavao je napaljenim pubertetlijama u školi kojoj je prijetilo zatvaranje zbog premalog broja učenika. Bio je jedini profesor koji nije bio stariji od šezdeset godina. Živio je s lokalnim starcem koji ga je opskrbljivao rakijom i brao je gljive u šumi. Nakon godine dana, javio mi se mejlom koji je započeo pitanjem o ljubavnom životu („da li se sretno udaješ, za još jednu presretnu rastavu (čak i doslovnu, ako se ona sprovodi sjekirom za meso i kosti)?“), pitao za savjet oko ispita, a mejl dovršio rečenicom: „Inače, kao što vidiš, još uvijek negiram vlastitu uzaludnost, umjesto da jednostavno poludim.“

Ispit nije položio. Komisija ga je toliko izmaltretirala zahtjevima o formalnom izgledu tekstualne pripreme za ocjenski sat, da je on odlučio reći im kako se uopće ne namjerava

pojaviti na ispitu i da zauvijek odustaje „od cijele te situacije“, što je komisiju, kojoj se to nikad prije ni sa kojim kandidatom nije dogodilo, naprosto zgrozilo.

Nakon toga se više nikome od nas nije dugo javio pa sam pretpostavila da se napokon usrećio ludilom.

Amina

Moji radni dani nisu nimalo tipično organizirani. Katkad radim po sedam dana u tjednu, a katkad tri tjedna ne radim ništa. To je tako kad radiš za honorare, a ne za plaću. Međutim, u one dane kad radim, osjećam se (bar tako pretpostavljam) vrlo tipično: cijeli dan tucam kamen (doista mi se sviđa ova golootočka sintagma), jedem sendviče, na kraju svog imaginarnog radnog vremena sva usmrđena se odvučem do svog auta, vozim u kolonama ljudi koji idu s posla i koji nemaju više energije za psovanje drugih vozača (što je u jutarnjim kolonama proporcionalno obrnuto), parkiram auto na parkingu propale firme za uvoz i izvoz drveta nedaleko svog stana i osjećam bolove u svim mišićima dok se kao penzioner penjem na četvrti kat do svog stana.

Naravno da ne živim sama. Samo Normalni imaju para za to. U početku, kad sam unajmila svoju jazbinu, napravila sam to u navali adrenalina uslijed velikog honorara. Stan je bio divan, praktički u centru grada, u prastarj zgradi u kojoj su isključivo firme. Namještaj je bio derutan, ali s vlasnikom sam se dogovorila da ga, kad sam već kipar, sama popravim, tapeciram i, naravno, prefarbam zidove. Vlasnik je bio vrlo simpatični čudak koji je imao pedeset godina, izgledao kao da ima trideset, stalno je potvrdno mahao glavom, imao vrlo živčane pokrete i općenito odavao dojam osobe iz paralelne dimenzije. Nije znao ni koliko da mi naplati stan. „Može li tristo pedeset eura?“, ponudio mi ga je kao kilogram paprika na tržnici. Pitao me čime se bavim. „Aha, aha, pogrebno poduzeće... pa to je lijepo, da... vrlo bizarno. Sviđa mi se“, rekao je neurotično kimajući glavom. Kad sam ja njega iz pristojnosti pitala čime se on bavi, samo je nekako neodređeno ustanovio: „Ma, ja ne radim ovdje...“ Kako sam ja stan unajmila tijekom kasnog ljeta, a na zidu je bila prastara klima, u potpunosti sam ga zaboravila pitati kakvo je grijanje u stanu. Nakon dva mjeseca, kad sam pokušala upaliti grijanje na klima-uređaju, shvatila sam da uređaj uopće ne radi. „Ma to ti je staro. To ti je zato. Sve ti je to sranje. Riješit ću ja to“, rekao je vlasnik i doista je to riješio već sljedeći dan. Donio je s još dvojicom peć na drva i dva radijatora na kotačićima. „Drva su ti super, vjeruj mi, najbolja“, rekao je, potapšao me po ramenu i otišao. Ja sam ostala u kuhinji buljiti u peć na drva i radijatore. Tad sam shvatila da moram naći cimera ili se odseliti.

Puna dva tjedna kroz stan su paradirali potencijalni kandidati, buljili u peć na drva, slušali čime se bavim i sve im se to činilo jako neobično i zabavno, ali to je bilo sve. Nisu se više javljali. Već sam bila očajna, prebrojavala ušteđevinu i krivila sebe zbog idiotskog entuzijazma kojim sam potrošila hrpu novca u preuređenje stana, kad je naišla Amina.

Amina je stajala pred vratima, vrlo fina, u tamno plavom kaputu, strogog, hladnog pogleda ispod kleopatra-frizure. Prvo što sam pomislila bilo je: „Ova nema šanse da uzme stan.“ Pregledala je stan zavirujući radoznalo u sve kutke, pogotovo u kupaonicu i činila se vrlo zamišljenom, sve dok nije došla do kuhinje, vidjela peć i ukipila se. Tad sam znala da je gotovo – okrenut će se i otići. Gledala je u tu jebenu peć, a onda se nacerila od uha do uha, spustila torbu na stolicu i rekla: „Pa ovo nisam vidjela već neko vrijeme!“ Otvorila ju je, znalački pregledala i ustanovila: „Ovo je u savršenom stanju.“ Ja sam u tom trenutku najvjerojatnije na licu imala izraz najdubljeg šoka. Gledala sam čas u nju, čas u peć. „Kod nas u Bosni uvijek smo se grijali na drva. To je najbolje“, rekla je zadovoljno. I to je bilo to. Amina se uselila sljedeći dan, odmah pokazala vještu organiziranost time što je naručila drva, s aristokratskim dostojanstvom nadgledala trojicu tipova koji su složili drva u drvarnicu i čak i donijeli hrpu cjepanica na četvrti kat, gdje su ih elegantno spremili u sanduk koji je Amina pripremila kraj peći. Ja sam u cijelu tu predstavu gledala s balkona, a onda kasnije sa stolice u kuhinji. Kunem se, mislila sam da će joj sva tri tipa poljubiti ruku na odlasku. Kad mi je naplatila samo pola novca za drva, pitala sam je: „A koliko si platila radnike?“ Na to je samo dignula obrve, otpuhnula dim cigarete i nasmijala se.

Uskoro sam shvatila sve beneficije života s Aminom. Amina jest bila fina, ali bila je sve, samo ne tipična. Njezina vanjska finoća profesorice i tumača engleskog jezika, koja je zalučena Britanijom i pije crni čaj s bademovim mlijekom svakog jutra i popodneva bila je vrlo neočekivano kombinirana s njezinom ljubavlju prema žestokoj metal glazbi i najfinijim oblicima fetišizma. Upravo iz te njene sklonosti fetišizmu proizašle su sve beneficije u našem životu, koji se nekako spontano, iz dva potpuno drugačija života, stopio u jedan. Naime, Aminin kraljevski stav nije bio samo poza; Amina je u svom svijetu bila kraljica. Nakon radnika koji su nam donijeli drva, u stanu sam nerijetko susretala i druge radnike koji bi nešto popravljali – mašinu za rublje, vrata koja su visjela na ormaru, utičnice koje nisu radile, slavinu koja je propuštala – a Amina mi nikad za to nije ispostavila račun.

„Gdje ih nalaziš?“ pitala sam je.

„Oh, posvuda“, rekla je, „ne bi vjerovala koliko njih to voli.“

(Znala sam koliko njih to voli, ali ja nikad prije nisam iskorištavala muškarce za popravke po stanu.)

„Ok...“, oklijevala sam, „ali što im ti radiš...znaš, zauzvrat?“

Izgledala je zamišljeno, pušeći cigaretu.

„Pa, zapravo, kad razmislim, rijetko je seks u pitanju. Ne volim ja to, to je vezivanje. Neki samo hoće da ih ponižavam, neki uživaju da ih gledam kako čiste, ili da ih vrijeđam dok mi popravljaju nešto po stanu, neki mi odrade poslove u zamjenu za moje nošene čarape i gaćice.“

Tada mi je pokazala svoj profil na jednoj fetišističkoj stranici. Čitale smo ponude koje je dobivala u inbox. Tu je bilo svega. Ekipe koja se pali na nošene čarape i gaćice („Ovi koji vole čarape vole da su čarape baš dosta uznojene“), muškaraca koji vole dlakave žene („Te likove prezirem i nikad im ne odgovaram na poruke“), Turčin koji je htio da ga ona vrijeđa, pljuje, šamara i prijeti oružjem („Htio mi je platiti put i smještaj, ali odbila sam i nisam otišla“) i, meni osobno najzanimljiviji – asekualni posh dvadesetogodišnjak iz Engleske koji je htio biti njezin namještaj ili bilo kakav tihi, upotrebljivi objekt. Tom posljednjem je ispunila želju. Mali je imao bogate starce i živio sam u velikom stanu. Provela je kod njega tjedan dana, tijekom kojih je on svake noći spavao na podu kraj kreveta, kako bi ona svako jutro mogla stati na njega kao na tepih, pila je čaj i gledala televiziju oslonjena na njegovo na kauču polegnuto tijelo koje glumi jastuk, naručivao bi hranu, a onda bi kleknuo ispred nje, spojio dlanove da budu što sličniji tanjuru, čekao da ona u njih stavi hranu i bezglasno trpio ubode vilice dok je ona jela.

Amina je, neovisno o svojim sklonostima, imala i svoju vrlo nježnu, brižnu stranu: ujutro se budila prije mene, kuhala mi bosansku kavu na našoj peći, često me dočekivala u kasna popodneva s pitama zeljanicama i krumpirušama jer je radila isključivo jutarnje smjene, a vrhunac svoje potrebe da se brine za nekoga pokazala je već nakon dva mjeseca zajedničkog suživota, kad je počela kršiti pravila nedodirljivosti mog osobnog prostora, ulazila u moju spavaću sobu, prebiralala kroz moju prljavu odjeću i, pažljivo je razvrstavši, odnosila na pranje. Ja joj to nisam zamjerila jer je u naš životni prostor unijela svojevrsan osjećaj doma – miris hrane pomiješan s dimom Drina cigareta, s uvijek prisutnom glazbom u pozadini i veselim psom koji te dočekuje mašući repom čim otvoriš vrata.

Naš idilični suživot traje već dvije i pol godine, a što se tiče psa, on se pojavio nakon godine dana. Kad kažem „pojavio“, mislim to doslovno. Tijekom jednog partija koji smo imale u stanu, među ljudima je bio pas koji je cijele večeri bio atrakcija jer je bio urnebesno ružan i pio je pivo. Mi smo bile uvjerene da pas pripada nekome od gostiju, ali ujutro smo ga našle kako spava u kutu kuhinje, mamurnog, zavaljenog u praznu kartonsku kutiju pizze. Zvali smo svih koji su bili na partiju, ali nitko nije znao čiji je pas. Na kraju smo ga odvezle veterinaru da provjere vlasnika preko čipa. Kad je utvrdio vlasništvo i nazvao broj mobitela koji je imao u

kompjutoru, veterinara je s druge strane slušalice zatekao uplakani glas kćeri preminulog vlasnika, nakon čega nas je bespomoćno pogledao i rekao da možemo psa odvesti u azil ili preuzeti brigu o njemu jer kći bivšeg vlasnika to ne može.

Tako je Ružni Šareni Pas postao naš, a Amina i ja smo, bar što se tiče psa, u potpunosti prigrilile estetiku ružnoće time što smo mu kupile najkičastije potrepštine koje smo tog dana uspjeli naći u dućanu za kućne ljubimce.

Vesica Piscis

Krznu sam upoznala vrlo službeno, raskrečenih nogu na ginekološkom stolu. Rekao je: „Mislim da će nam trebati manji speculum.“ Iako je izgledao uvijek rastreseno, nadrkano i mužjački zaraslo u crnu bradu, bio je jedan od najboljih ginekologa u gradu. Doduše, ne svojim izborom. Njegov otac bio je ginekolog moje majke. Njegov djed bio je ginekolog moje bake. Krznina priča uvijek me podsjećala na sponzorsku reklamu „Žika i sin – urarska radnja“ koju sam jednom vidjela na koricama pjesničke zbirke iz 80-ih godina. Tako već desetljećima Krznarić i sin pregledavaju riječke vagine i, već tradicionalno, s maternice na maternicu, majke kćerima u ostavštinu prosljeđuju svog obiteljskog ginekologa, ili njegovog sina, koji je, eto, opet tradicionalno, sa speculuma na speculum, odlučio nastaviti obiteljski posao.

„Gadi mi se pička više, čovječe, gadi mi se...“, mrmlja Krzno preko cigarete nakon trećeg macchiata naglasivši time ozbiljnost stresa koji podnosi svaki dan. Onda, žustro otpuhnuvši dim, nastavi: „Ne tvoja... Tvoja je ok... Ali, jebote, kakve sam danas imao, u vražju mater, došla mi je danas jedna sva hipohondrična jebe se stalno bez kondoma i onda dolazi jednom na mjesec da vidi ako je šta pokupila pa jebemu mater koristi kondom ili ona koja se jebe jednom u tri mjeseca i onda misli da je trudna po duhu svetom je ti znaš kakvih ja luđakinja imam u ordinaciji...“

Uvijek je to izrečeno tako, strujom svijesti, u jednom dahu, nakon kojeg mi može zaneseno pričati o svim vaginama koje voli – jer malo koji muškarac voli žene na onaj način na koji ih voli Krzno. Prije dvije godine, kad sam na Aminin nagovor i ja napravila profil na njevoj fetišističkoj stranici, poslao mi je tamo poruku, napisavši da se već znamo neko vrijeme. Tad sam saznala da je za mog ginekologa žena božanstvo, savršeno biće čiji centar moći pulsira u njevoj vagini, tom mističnom organu ispred kojeg on svakodnevno sjedi, gotovo pobožno gura u njega speculum, napipava nabore, proučava oblik maternice i veličinu jajnika na ekranu, neminovno se osjećajući kao niže biće. Krzno je bio najveći submisivac kojeg sam upoznala.

„Znao sam! Znao sam odmah da si jedna od njih! Oduvijek si mi bila sumnjiva.“ – napisao mi je u toj poruci pred dvije godine. „Jedna od njih“ značilo je „dominantna žena koja voli guziti muškarce u svim kontekstima“. „Imam ih već četiri. Ti si moja peta domina.“ Da, Krzno je skupljao pacijentice dominantnih seksualnih sklonosti, kako bi njegovo vrenje u njihove vagine dobilo dublji smisao – gotovo obredni. Sad nas je već dvanaest na njegovom popisu.

Međutim, Krznina sklonost prikupljanju takvih pacijentica puno je kompliciranija od puke seksualne sklonosti. Samo oni pažljivi shvatit će značenje grafika finih geometrijskih oblika na zidovima Krznine ordinacije. Ja sam ih odmah dekodirala.

„Voliš Vesicu Piscis?“ pitala sam ga pri prvom pregledu. To ga je gotovo oborilo s nogu. Njegovo obožavanje žena nije bila neka trash fetišistička priča – bila je to puno dublja filozofija. Krznin um bio je opsjednut savršenstvom vaginocentričnog svemira. Krenuo je pričati o tome kako je godinama proučavao teoriju svete geometrije, sve njene oblike i prateće teorije.

„Jebeš ove fore s Isusom, jebeš masone, a i ona teorija o spajanju dvaju bogova je sranje. Muško nema veze sa savršenstvom. Nema! Vesica Piscis je čisti ženski princip, ona je vezana isključivo za žensko božanstvo, gledaj: sve, ali apsolutno sve nastaje iz pičke, cvijet života, drvo života, sve je to metafora vagine, pička je početak, pička je izvor, pička je osnova svega, zajebi božju česticu, i prije same pičke kakvom je poznajemo danas bio je praoblik pičke, sve u prirodi je pička, ona nije nikakvo spajanje muškog i ženskog principa, ona nije spoj – ona je veliki prasak, ona je došla sama iz sebe, raširila se i izbacila sve to sranje van, ona usisava u sebe što god hoće i izbacuje ono što hoće, kakva 'riječ'... u početku je bila pička.“

Nina

Od prvog trenutka kad sam je vidjela, znala sam da je Nina savršenstvo – jebena boginja, frigidna kurva, žena najprezirnijeg pogleda i najmekanijeg osmijeha koji sam ikad vidjela. Ako Krzno tvrdi da je u početku bila pička, ta pička bila je Nina.

Nonšalantno držeći cigaretu u ruci, visoka, u ljetnom kombinezonu kroz koji su se nazirale bradavice jer nikad nije nosila grudnjak, duge kovrčave kose, čekala me ispred fontane na jednom od riječkih trgova. Odmah sam je prepoznala sa slike koju mi je pokazala A3. Nina, srpska pjesnikinja, bila je njena poznanica. Došla je pisati na književnu rezidenciju u Rijeci i trebalo joj je pokazati grad, a A3 sasvim slučajno tada nije bila u gradu.

„Šta su, bre, ovde pisci tako autistični?“ pitala me dok smo šetali Korzom.

„Autistični?“

„Pa nema ih“, odgovorila je.

„Ne znam gdje su. Možda nađemo kojeg. Mislim da je sad neki festival.“

„Pa hajmo tamo.“

Ovaj apsurdni dijalog nisam ni tad shvatila i zaključila sam da se nikad neću upuštati u njegovu analizu. Kad smo stigle do malog book-cafea u kojem se održavala književna večer festivala, ispred njega je stajalo nekoliko individua od kojih sam neke i prepoznala kao one o kojima je A3 tvrdila da su pisci. Nina i ja smo pokušale ući u kafić, ali unutra je sve bilo pretrpano ruljom.

„Nema mjesta unutra i vruće je“, kimnula nam je glavom značajno jedna od okupljenih ispred kafića. Nisam znala što napraviti, pa sam pristojno upoznala Ninu sa svima, iako nisam nikoga poznavala i zapravo uopće nisam ni bila sigurna jesu li ti ljudi pisci.

„Ovo je Nina, pjesnikinja iz Beograda. Ona je ovdje na rezidenciji“, rekla sam.

Svi su joj redom pružili ruke i rekli: „Lijepo.“

Nakon toga smo svi stajali ispred kafića i šutjeli. Nina me upitno gledala. I ja sam gledala u nju. I valjda-pisci su gledali u nas, pa međusobno jedni u druge. Onda je jedan od njih pročistio grlo, drugi je upitno pogledao u njega s cigaretom u ruci, ali onaj prvi nije ništa rekao. Ona koja nam je na početku rekla da je u kafiću vruće, stajala je, hladila se letkom s programom festivala i gledala u pod. Još dvije djevojke i jedan dečko koji su stajali kraj nas isto su šutjeli. Nakon toga, onaj pisac s cigaretom u ruci se odmaknuo od nas svih pa je

stajao i šutio sam. Nina je trepnula, razrogačenih očiju, kao da me želi pitati „koji je ovo kurac?“, a ja sam pokušala neprimjetno slegnuti ramenima. Nakon deset minuta, odlučile smo otići.

„Šta je ovo, bre, koji kurac bio?!“ uzviknula je kad smo se udaljili.

„Ne znam, nisam ja pisac, pojma nemam...“

„Nisi pisac?“

„Ne, ja sam kipar.“

„Jao, kako lepo!“ njeno lice naglo je iz izraza šokirane nadrkanosti prešlo u mili, topli osmijeh. „To je divno! Uvek sam volela ljude koji rade rukama. A šta ti radiš?“

„Klešem nadgrobne spomenike.“

Kad bih izrekla tu rečenicu, ljudi bi se najčešće počeli smijati. Ali, ne i Nina. Stala je s nezapaljenom cigaretom u ruci i pitala me:

„Da li me zajebavaš?“

„Ne.“

Nina je zapalila cigaretu, pokazala njom u mene i rekla:

„To je jebeno genijalno.“

Zaključila sam da je Nina luđakinja koja mi se sviđa. Pokazala sam joj sve crkve, spomenike i zgrade od bilo kakvog značenja u gradu, recitirala njihovu povijest onako kako su me učili na faksu: red austro-ugarske gradnje, red fašističke gradnje, red socijalističke gradnje. Zanimjela sam se pa pričala o propalim tvornicama, o Titovom brodu, o tome kako je D'Annunzio osvojio grad nakon Prvog svjetskog rata.

„Pa, evo, on je bio pesnik...“ promrmljala je Nina, a onda smo se sudarile s mrtvim pijanim Miškom i njegovim još pijanijim prijateljem vlasnikom antikvarijata.

„Ovo je Miško. I on je pjesnik“, rekla sam spontano kao da sam ga posljednji put vidjela jučer, a ne kao da sam se mjesecima pitala je li počinio samoubojstvo. Miško i vlasnik antikvarijata bili su oduševljeni Ninom i otišli bismo nekamo na piće da nije bilo dva ujutro usred radnog tjedna pa više ništa osim kafića na autobusnom kolodvoru nije radilo. Doduše, pozvali su nas na neku njihovu domaću rakiju, ali ja sam pristojno odbila jer sam se bojala da ne oslijepimo od nje.

U sljedećih mjesec dana, gotovo svaki dan provela sam s Ninom i doista shvatila da ona jest centar vaginocentričnog svemira, što se najjasnije vidjelo iz obožavanja koje je dobivala od strane svih muškaraca koji su je okruživali. Bojan, njen dečko, bio je apsolutni vizualni fenomen kombinacije izgleda između Clarka Kenta, geeka i hipstera i gledao je u Ninu kao u boga. Kasnije sam shvatila da to možda i nije bilo slučajno jer je bio autor stripova. Njegov izgled upotpunjavao je kičasti pečatnjak na kojem je s jedne strane pisalo „Bojan“, a s druge „Srbin“ – uspomena iz srednje škole koju je pohađao u Americi. Naime, kao jedan od rijetkih učenika iz Istočne Europe, bio je od svojih kolega kroz sve godine školovanja označen kao „Bojan the Serb“, do te mjere da su mu svi zaboravili pravo prezime, pa je iz inata na kraju školovanja, kad su maturanti dobivali pretenciozno prstenje s amblemima škole i svojim imenima, na popis imena i prezimena maturanata napisao „Bojan Srbin“. Nitko se nije ni trudio provjeriti njegovo pravo prezime. „Zašto to uopće nosiš?“ pitala sam ga. „Pa, eto“, objasnio mi je on svoju filozofiju, „tako da svaki put kad pomislim da je Srbija u kurcu i poželim da bih se vratio u Ameriku, samo pogledam prsten i setim se zašto ne bi trebala da mi nedostaje.“

Osim Bojana, Ninini najveći obožavatelji bili su Mile i Mikica, koje sam kasnije upoznala u Beogradu. Mile ima dva metra visine i metar širine. Radi u srednjoj školi kao profesor filozofije. U slobodno vrijeme proučava stare poganske običaje u Srbiji i njihovu mistiku, što možda i nije čudno s obzirom na epsku priču o njegovu rođenju. Naime, njegovoj majci dijagnosticiran je rak maternice u isto vrijeme kad i trudnoća i, kako to već biva u suvremenoj medicini, liječnici su joj rekli da obavi abortus i ide na kemoterapiju. Nakon godina i godina bezuspješnih pokušaja da ostane trudna, njegova majka je to kategorički odbila i odlučila roditi. Spakirala je kofere i otišla iz Beograda živjeti u svoje rodno selo na jugu Srbije, tamo živjela izolirana od svijeta, uzgajala povrće i liječila se narodnim ljekarijama. Nakon osam mjeseci, rodila je zdravog sina, a liječnici su ustanovili da je rak potpuno nestao. Iako najvjerojatnije postoji znanstveno objašnjenje za taj fenomen, ipak mi je draže ono romantično narodno tumačenje kojim su začuđeni srpski seljani objašnjavali čudotvorno izlječenje: „Mile je majci pojeo rak.“

Mikica je Ninin cimer, još uvijek student Filološkog fakulteta, uvijek na nekoj razmеди između učenja za ispite i pokušaja zarade novca kroz šugave poslove. Tijekom godina studiranja, radio je sljedeće poslove: maskota u MacDonaldsu, telefonist za prodavanje proteinskih šejkova koje nije nikad probao, konobarenje, raznošenje letaka, poziranje na likovnoj akademiji, brojanje prometa ispred supermarketa, noćno slaganje novina u tiskari, a

u posljednje vrijeme, prodavanje skupih masažera po kućama. „Što ćeš kad završiš studij?“
pitala sam ga. „Pa, ne znam; samoubistvo mi se čini kao najbolja perspektiva“, sažeo je svoj
plan prolongiranja studiranja kojim njegov život uvijek ugodno leži u nekom imaginarnom
„sutra“.

Književni krugovi

Đurđa je još jedna od onih nevjerojatnih individua koje sam upoznala preko A3. Sve dok nije upoznala mene, A3 je tvrdila da joj je Đurđa najbolja frendica i ja sam zbog toga uvijek osjećala neku tihu ljubomoru jer mi se činilo da ju Đurđa ne jebe ni pet posto. Zapravo, Đurđu boli kurac za svih. Đurđa šeće po svijetu obučena u odjeću koju joj daju prijatelji, rođaci ili brat, piše priče i kritike za časopise i portale, puno pije i svugdje sa sobom vuče čupavog, poluraspalog psa. Ona ga zove Bajar jer ga je našla kraj kante za smeće. Đurđa je osoba koju je teško opisati osim činjenicom: nju svi vole. Kada Đurđa pijana moderira književnu večer obučena u ljubičasti disko-lajbek na šljokice, zelene samtene hlače, majicu na Hello Kitty i iznošene srebrne salonke, svi kažu: „Vidi kako se Đurđa otkačeno obukla, baš dobro vodi večer i jako je zabavna.“ Nitko neće reći: „Vidi pijanu seljanku.“ Kad Đurđin pas njuška i liže pivo ljudima iz čaša, onda je on „sladak i druželjubiv“, a ne „prljava, neodgojena džukela“. Kad Đurđa napiše kritiku za knjigu, onda svi kažu da je knjiga dobra, čak ako je možda i govno. Kad Đurđa priča, to je moment u kojem svi ušute i slušaju jer je njezin talent iznošenja priča toliko živ i neodoljiv da te usiše u neki potpuno drugačiji svijet – puno zabavniji i stvarniji od tvog života – sve dok u potpunosti ne pomisliš da si luzer i poželješ biti Đurđa. A3 dala bi lijevi jajnik da može pisati kao ona, ali, iako joj to nikad nije pošlo za rukom, njen odnos prema prijateljici nikad nije evoluirao u ljubomoru, nego je ostao i dalje u granicama slijepog obožavanja.

Svi smo nekako uvjereni da je Đurđina kreativnost u pričanju priča možda nastala već u djetinjstvu jer su najzanimljivije i najnevjerojatnije anegdote koje priča vezane za njenoga oca. Nitko nije nikad upoznao njezinog oca, ali svi to žele. Jer, taj čovjek je apsolutni fenomen: stari roker koji još uvijek ima bend i odgojio ju je kao samohrani otac nakon što je njena mama pobjegla sa švedskim basistom kad je Đurđa imala samo dvije godine. Našavši se u toj situaciji, njen otac pokušao je naći najbolje načine da svoju kćer pripremi za život, započevši od lekcija potkopavanja Sistema. Jedna od prvih lekcija bila je švercanje preko granice u doba Jugoslavije. Kad je Đurđa imala pet godina, njen otac ju je poveo u Italiju, tamo kupio zvučnik i, tijekom puta natrag, stavio ga njoj pod noge, pokrio ih dekom i rekao joj: „Što god da se dogodi na granici, ni slučajno ništa ne govori i ne pomiči se.“ Ali stari se zajebao. Taman kad je carinik pregledao sve u bunkeru i bacio pogled po autu, pitao ga je: „Može li mala nakratko izaći iz auta?“ Oca je, naravno, uhvatila panika, ali brzo se snašao; složio je patetičnu facu i tiho rekao cariniku: „Znate, ona je nepokretna. Ne može van iz auta.“ Cariniku je bilo toliko neugodno da ih je odmah pustio. Međutim, za razliku od lekcija o

podrivanju Sistema, koje je odrađivao jako dobro, Đurđin stari bio je jako nespretni u informiranju svoje kćeri o bitnim životnim informacijama. Kad je Đurđa završavala faks u Ljubljani i došla na mjesec dana u Rijeku, tata joj je sramežljivo obznanio da je želi odvesti na obiteljski ručak jer „ima nekoga“. Nakon obznane „imanja nekoga“, još sramežljivije ju je obavijestio: „...i da upoznaš brata“. Đurđi je bilo drago što joj otac napokon više nije usamljen, iako, nije joj bilo jasno zašto to nije prije rekao i bar najavio da čeka dijete. Dok su sjedili u restoranu, za njihov stol su došli i sjeli četrdesetogodišnja žena i gotovo odrasli dečko od četrnaest godina. Ispalo je da je njezin otac valjda od njene desete godine imao još jednu obitelj. Kasnije ga je pitala: „Pa zašto mi sve ove godine nisi rekao za brata!?“ Dobila je najgenijalniji odgovor u povijesti: „Ma... zaboravio sam ti reći...”

Te njezine priče doista su zvučale nevjerojatno, ali još je nevjerojatnija bila činjenica o tome kako je vješto skrivala informacije koje nije htjela da svi znaju. Jednom sam pitala A3 od čega Đurđa živi jer mi se činilo da ne radi ništa od čega bi mogla zaraditi redovne prihode. Tako sam saznala ono što zna samo uzak krug ljudi oko Đurđe: ona je jedna od rijetkih pisaca koji žive od onoga što napišu. Međutim, u Đurđinom slučaju, situacija je bila puno kompleksnija. Svi su znali da ona piše poeziju i kritike – to je ono na što se potpisivala – ali rijetki su znali da najviše zarađuje od onog na što se nije potpisivala svojim imenom. Đurđa, karizmatična autorica duboko intelektualne hermetične poezije i kritika koje su prštale od akademizma, pisala je pod pseudonimima odvratno patetične i ljigave ljubavne priče za ženske časopise i – što mi je bilo fascinantno s obzirom na aseksualnost u njezinoj poeziji – hard-core pornografske priče za regionalne i američke portale. I sve su joj to plaćali. Masno. Ali, tu priča ne staje. S obzirom da je priče po američkim stranicama krenula pisati još na faksu i usavršila je pisanje na engleskom, odradila je i nekoliko ghost writer projekata za ljude koje nikad u životu nije upoznala. Prvi klijent ju je našao preko urednika američkog portala na kojem je objavljivala. Napisao joj je da ima napola dovršen roman, ali ima problem s pisanjem erotskih scena. Za nadopisivanje erotskih scena na koje se on potpisao dobila je tisuću dolara. Nakon toga je registrirala profil na stranici za freelancere i dala oglas da piše tekstove. Javljali su joj se ljudi za svašta. Pisala je diplomatske radove, eseje, a odradila i nekoliko cijelih romana na koje su se drugi potpisali. Međutim, informacija o njenom talentu uspjela je „procuriti“ i u regionalne književne krugove, što je rezultiralo diskretnim upitima od strane nekih urednika. Najstrože čuvana tajna u Đurđinom životu – ono o čemu nisam smjela pisnuti ni pred kim, a pogotovo joj ne reći da znam tu informaciju – bila je ta da je ona na upite urednika koji su je poznavali „ispravljala“ ili nadopisivala erotske ulomke u tekstovima

jednih od najprodavanijih autora u regiji. Urednici su znali da seks prodaje knjigu, a nijedan autor nije tako dobro pisao erotske tekstove kao Đurđa. Jer, čak i kad opisuje najsiroviji fuk, Đurđa to napiše toliko profinjeno da imaš osjećaj kako je protagonist nekoga pojebao džepnim izdanjem mudrih citata Fjodora Dostojevskog. Kako mi je to rekla A3, novac koji je Đurđa dobivala nije bio samo za napisane tekstove – bio je za njenu šutnju.

Granice

Već godinama, puno se piše o granicama. Pisci na granici, umjetnost koja prelazi granice, međugranična suradnja... Važno je biti graničan, između jezika, između kultura, prihvaćen svugdje, prihvaćen nigdje. Mislim da je lijepa ta teorija o granici o kojoj vrijedno piše i raspravlja akademska elita na simpozijima. Ja o granicama znam samo jednu činjenicu: granice ne vole umjetnike.

Jednom je moj prijatelj kustos radio izložbu u Beogradu i kad je stao na hrvatsko-srpskoj granici s hrpom grana na krovu automobila, granična policija zabezeknuto je zurila u njega. „Grane su za izložbu“, rekao je kustos i nakon te rečenice upotrijebio najjače oružje koje je imao: objasnio im je cijeli koncept izložbe i potrebu da te grane odveze u Beograd. Na toj istoj granici A2 i Gaja stali su autom punim ruku i nogu plastičnih lutaka i upotrijebili isto oružje: „Znate, izložba, antikonzumerizam, lutke više u dijelovima...”

U oba slučaja, policajci su zamoreni i živčani već nakon njihove druge rečenice objašnjenja bespomoćno odmahnuli rukom i pustili ih preko granice.

„Samo kažeš čarobnu riječ 'umjetnost' i oni se više ne žele zajebljavati s tobom“, objasnio mi je A2.

I Čarlijeva ekipa često prelazi granice. Potrpa se u autobus i onda održava performanse po susjednim zemljama. Kad su jednom prilikom nakon festivala putovali iz Sarajeva, ispalo je da Sweetie nema putovnicu. Nije imao ni osobnu iskaznicu. Nije imao ništa. Policajcu nije bilo jasno kako je uopće ušao u Bosnu, a Sweetie je odgovorio: „Kako sam ušao, tako ću i izaći.“

Nastao je kaos u kojem Čarli, vidno mamuran, pokušava dugokosu policajku odobrovoljiti buketom cvijeća koji je večer prije dobio na festivalu, Sweetie se kao u crtanom filmu pokušava neprimjetno odšuljati preko granice, a policajka baca cvijeće na pod uz rečenicu: „Nisam ti ja nikakva gospođa!“ Da, Čarli sasvim slučajno nije primijetio da gospođa policajka ima tri dana neobrijanu bradu. Zapravo, nakon te scene, gadno bi najebali da Franci Blašković nije promolio glavu iz autobusa pitajući što se događa, a gospodin policajac nenadano upao u trans: „Franci, pa to ste vi! Ja imam bend! Ja vas obožavam!“ I pustio ih je svih preko granice – čak i Sweetieja bez dokumenata.

Osim napomenutih, političkih granica, Čarlijevi performer i često prelaze i druge granice. Luigi je u svojim mladim danima, još osamdesetih, bio pionir performansa u Rijeci. Tako je jednom u kavani na Korzu odlučio napraviti performans o Romeu i Juliji. Koncept je bio

sljedeći: on visi iznad Julije, koju je za tu priliku glumila unajmljena kurva i, dok Romeo patnički visi, Julija se skida. Luigi je prije performansa pomno smislio svoju viseću tehniku: omča oko vrata bit će nategnuta, ali on će zapravo visjeti na konopcima zavezanim oko oba ramena. Plan se činio savršenim. Luigi se objesio, Julija se krenula skidati na stolu ispod njega, a okupljena, većinom muška publika, pomahnitala je od sreće, potpuno ignorirajući performans i obješenog Luigija koji je tek nakon nekoliko minuta shvatio da su mu konopci oko ramena zaustavili dotok krvi u glavu. Već napola u nesvjestici, odlučio je izvesti performans do kraja, nastaviti visjeti, pa makar to završilo fatalno. Srećom, netko od okupljenih dignuo je pogled s gole Julije i vidio da je Romeo plav u licu i tako je Luigi preživio nastup dobivši reputaciju performerera koji je za umjetnost spreman riskirati i prijelaz vrlo opasnih granica. Samo njegovi bliski prijatelji znali su da je prelazak granice bio nezgoda, a ne namjera.

Nedica, Sweetie i Debeli bili su nerazdvojan trojac. Imali su čak i bend. Debeli, najmladi od njih, nije bio performer, ali bio je dobar u miksanju muzike i imao je neodoljive ispade luđaštva uzrokovane neliječnim bipolarnim poremećajem. Sjećam se jednog od tih ispada u njegovom poluraspadnutom stanu, koji se manifestirao njegovim sjedenjem bez komadića odjeće na lopti za pilates, naizmjeničnim maničnim sviranjem Satieja na klavijaturama i potezanjem gutljaja vina iz boce, popraćenim histeričnim plačem i rečenicom: „Jebem ti Satieja, uvijek me razjebe!“

Sweetie je skvotao u stanu do njega, okružen naslagama nereda. Kad je jedna djevojka slučajno zalutala iz Debelovog stana u Sweetijev i, manevrirajući među neboderima kutija, zapela za već tjednima mrtvog Sweetiejevog obožavanog psa, histerično je htjela zvati deratizaciju. Sweetie joj je objasnio da se ne želi rastaviti od svog psa, neovisno o tome što je mrtav. Ne sjećam se kako je završila ta priča.

Nedici nitko nije znao dob. Postoji urbana legenda da joj je netko na granici jednom ukrao osobnu iskaznicu, samo da vidi godinu rođenja. Navodno je, prema tom očevdnu, bila rođena krajem 20-ih godina. Neovisno o svojoj poodmakloj dobi, Nedica je izlazila svakog vikenda, izazivajući svojom naboranom pojavom, vrišteće crvenom kosom i vonjem mokraćе svojih dvadeset mačaka na odjeći neopisivo čuđenje među klincima. Činilo se potpuno nemogućim da ona umre. Svi su zamišljali neku imaginarnu budućnost, za pedeset godina, u kojoj djeca koju sad vidamo u kolicima već imaju unuke, a Nedica, još naboranija, nalik na mumiju, i dalje urla na mikrofone po klubovima. Nedica je umrla bizarno, u svom stanu, topeći plastični rekvizit za performans na svijeći jer joj je u stanu bila isključena struja. Nakon što je

uspaničarenim susjedima koji su nanjušili dim izjavila da je sve pod kontrolom, pokušala je ugasiti požar, uslijed toga se ugušila, a iza sebe ostavila nekoliko nezbrinutih mačaka, zbirke poezije, slike i pozamašnu grupu ožalošćenih prijatelja koji su na pokopu morali hodati pokunjeno iza njenih novouskršlih rođaka, skandaliziranih pokojničnim načinom života i polupijanom, bojama umrljanom ruljom koja se okupila da bi oplakala Nedičin posljednji prelazak granice.

Lukasov sjever, Lukasov jug

Naši životi katkad se čine besmislenijima od rečenice koju je prije deset godina jedna talijanska spisateljica izgovorila mojoj balkanskoj prijateljici: „Blago vama, vi ste imali rat, pa imate o čemu pisati.“ Možda je umjetnik na Balkanu izgubio svoj smisao? Tragedije su davno završile i sve što se o njima imalo za reći, već se reklo. Osim toga, sve je ostalo isto; živimo od danas do sutra, nikad nemamo novca, ali opet ga imamo dovoljno da se naši životi ne pretvore u egzistencijalističku dramu. Ja, primjerice, imam dovoljno novca da si kupim sladoled i, promatrajući park, razmišljam o koncepciji svoga rada. I to je to – to je trenutak u kojem odlazimo u vražju mater: razmišljanje o smjeru, umjesto da prihvatimo činjenicu vlastitog „međuprostora“, tog „nigdje“ koje nas ugodno čuva od pretencioznog uklizavanja u ulogu fatalnog umjetnika ili, u još goru krajnost, akademski prihvaćenog umjetnika. Rekla bih da je svojem tekstu „Pohvala lijenosti“ Mladen Stilinović savršeno opisao to „nigdje“: „Umjetnici s Istoka bili su lijeni i siromašni, jer 'cijeli sistem nevažnih' činilaca nije postojao. Zato su imali vremena koncentrirati se i baviti umjetnošću i lijenošću. Ali i kada su proizvodili umjetnost, znali su da je to uzalud, da je to ništa.“ Prema ovoj teoriji, sve je u redu. Istok je i dalje isti, umjetnici su i dalje lijeni.

Lukasa je fascinirala upravo ta lijenost balkanskog umjetnika. Mislim da je cijeli njegov život bio nesvjesna težnja za postizanjem takvog života. Tako je završio ovdje. Sjedi za stolom sa šerbedžijom u Rijeci i ne zna zašto. Pita se ima li to dublji smisao. Sjedi za svojim stolom u vrtu na otoku i gosti se izmjenjuju. Ljudi se žele družiti s njim jer on nije Balkanac. On je iz Skandinavije. On je umjetnik. Nema veze što ima balkansko prezime. A Lukas sjedi i priča. Lijepo mu je. Napokon je nigdje, nakon što je cijeli život pokušavao biti negdje.

Rođen od balkanskih roditelja u industrijskom gradu u Skandinaviji, nakon puno uličnih tuča i pročitanih knjiga, Lukas je odlučio postići nešto više u životu. Otišao je u Oslo i postao go-go plesač. „Jedno vrijeme me je to zadovoljavalo“, govorio je za svojim stolom u dvorištu, „a onda je postalo naporno. Te žene koje vrište i hvataju te za jaja, ta histerija... Osjećaš se odvratno, baš kao komad mesa. I onda sam počeo plesati u gay klubovima. Oni su bili pristojniji. Zapravo, tamo sam bio više kao maskota jer sam bio jedini muškarac koji je izgledao kao muškarac. Sve drugo su bili transići.“

Tako je Lukas upoznao svoju prvu ženu, koja je bila vlasnica kluba. U međuvremenu, počeo je njegova težnja ka „negdje“, koja se neizbježno s vremenom preoblikovala u: „Ja volim jug. Jug je iskren. Kad sam bio mlad, vjerovao sam u tu jebenu meritokraciju koju

Norvežani prodaju. Ali, to je laž. Meritokracija ne postoji. Mene su uvijek gledali kao balkansko štene. Uče te: čitaj, budi pametan, obrazuj se, budi vrijedan i postići ćeš nešto u životu. Odrastao sam u gastarbajterskoj obitelji i mama mi je uvijek govorila da za sve trebam imati vezu. Kakvu jebenu vezu, mislio sam. Ti jebeni Balkanci uvijek imaju svoje filozofije o vezama bez kojih ne možeš uspjeti u životu. Sjećam se jednom, dolazim doma, a u dnevnom boravku sjedi lik, neki 'naš' i puši cigaretu. Mama me pita 'Trebaju li ti traperice?', lik me pogleda, odmjeri i promrmlja 'Koji broj nosiš?', a ja si mislim 'Joj, neee...nikad neću postati Norvežanin...' Ali, zapravo, mama je bila u pravu. Trebaš jebati taj licemjerni sistem. Nema meritokracije. To je utopija. Evo, ja nisam završio likovnu ni glumačku akademiju, ništa takvo. Završio sam potpuno drugačiji fakultet. Vrata u svijet umjetnosti nije mi otvorilo obrazovanje. Zapravo, sve se dogodilo sasvim slučajno. Imao sam prijatelja koji mi je jedan dan rekao da je nabavio pošiljku koke iz Kolumbije i pitao me hoću li mu pomoći to raspačavati. Koka je bila jako dobra i prodavali smo je eliti. Odjednom smo dobili pristup svim mjestima, svi ti kružoci, saloni u kojima su se okupljali umjetnici su nam se otvorili. I tad, kad sam upoznao te ljude, zaključio sam 'Pa, ako mogu oni nešto drljati, mogu i ja', krenuo sam se baviti umjetnošću i upravo preko tih veza do kojih sam došao preko koke počeo sam se probijati u umjetničke krugove. Tad sam shvatio da je moja mama bila u pravu i odjebao sve te licemjerne priče koje su nam prodavali. Ne, meritokracija ne postoji, svugdje svi zapošljavaju rođake i prijatelje, ne samo na Balkanu, samo što se na Zapadu prave da se to ne događa. Smješakaju ti se u facu i lažu. Jedan Amerikanac još uvijek vjeruje u to; ako ne uspije u životu, neće misliti 'To je zato jer je svijet korumpiran', nego će misliti 'To je zato što se ne trudim dovoljno, jer sam lijen, jer sam govno od čovjeka.'

Lukas je pokušao na svim područjima: dizajn, film, animacija, video-igre, produkcija pornografije i serija. Sve ga je razočaralo. „Umjetnost na Zapadu je sranje. Tamo umjetnost ne postoji. Postoji samo novac.“

Sad se on i Barbie, njegova nova žena, bave onime što smatraju najsmislenijim: umjetnošću bez funkcije. Barbie je punokrvna plavokosa Skandinavka, viša od Lukasa za glavu i jedino što mrzi u životu je svoje ime. Njeni roditelji su je romantično nazvali „Barbie“ jer je bila jedino žensko dijete u obitelji, valjda nadajući se da će izrasti u princezu. Jebiga, Barbie je izrasla u ženu od metar i devedeset koja šeće naokolo slučajno rušeći stvari i dohvaća mužu predmete s najviše police na zidu.

Gospodin Jeljcin

Tita često dolazi u Rijeku. Svaki pravi Slovenac ima vikendicu na hrvatskoj obali. Tita nema vikendicu. Ona ima stan u centru Rijeke, u staroj, trošnoj zgradi uz glavnu prometnicu.

„To je biu kupleraj pred sto godina. Sem rekla to jednom Sulji s donjeg kata, a on se šokirao in mi rekao: 'Ovo je poštena kuća.'“

A2 i ja donijeli smo bocu vina u njeno šarmantno potkrovlje (uvijek je živjela u potkrovljima) i slušali njene priče. Tita voli Balkan i sve što ide uz njega. Iako je dama, najdraže jelo koje može naručiti u restoranu su joj punjene paprike, a od srpske narodne glazbe poludi od sreće.

Tada nam je pričala o svojoj ljubavi prema Romima, koja je sasvim slučajno dovela do priče koju zovemo „Gospodin Jeljcin“. Pred koju godinu, sudjelovala je u političkoj kampanji izrazito lijeve orijentacije.

„Veš, to su ti bile neke manjšine, pa Srbi, pa Muslimani, pa žene. Mene su uzeli jer sam lezba.“

Titino lice bilo je isprintano na kombiju zajedno s predstavnicima drugih manjina i obišlo je tijekom kampanje pola Slovenije. Prilikom posjete jednom od većih gradova, dogodila se „Gospodin Jeljcin“ priča.

„Joj... prišli smo tamo, s tim jebenim kombijem i obilazili grad. A tamo imaš to romsko restauraciju. Kad dođem tamo, vedno grem u to restauraciju. Oni su to odprli s potporo Europske unije kot manjšina in so se svi u gradu pobunili da ih zatvore... da kaj bo ta ciganska restauracija... In tako... mi na toj kampanji i pita Jan Lecin da kamo gremo jesti. Veš, taj Jan Lecin je biu glavni u toj kampanji, predstavnik stranke i to... In ja kažem: 'Pa gremo u to romsko restauraciju.' Ajme... kako je to sve bilo službeno; mi pridemo pred to romsko restauraciju s tim kretenskim kombijem s našim slikama, a ono tamo cela ceremonija. Taj glavni vlasnik restauracije, Bekim i njegovi zaposlenici nas dočekali svečano u narodnim nošnjama, a među njima gradonačelnik, ker je morao i on biti tamo. Zamisli!“

Tita se hihotala s čašom vina u ruci, a A2 i ja pokušavali zamisliti gradonačelnika i svečani doček ispred romske restauracije.

„In onda...“ nastavila je Tita na svojem hibridu slovensko-hrvatskog „...to je sve bilo svečano. Oni su nam tamo svirali dok smo jeli, dvorili nas. A onda je došao Bekim i pitao o toj političkoj kampanji. Kad je čuo da je to nešto za manjine, se je odmah zainteresirao. Ali, veš,

on je Janu skroz krivo zapamtio ime in ga je zvao „gospodin Jeljcin“. I 'gospodin Jeljcin ovo' i 'gospodin Jeljcin ono'. Mi smo ga stalno za stolom zajebavali, a videla sam da mu ni bilo pravo. Kaj, Romima je to sve isto, Slovenija, Rusija. Na kraju je Bekim sav ponosan došao i rekao Janu: 'Gospodin Jeljcin, kad su ti izbori pa da mi Cigani izađemo na ulice i nosimo transparent GLASAJTE ZA JELJCINA?' Jan je popizdio. Zamisli, da Romi idu na ulice i viču za Jeljcina! Ljudi bi se skroz pomotili, kaj je to Rusija, koji kurac...

„E, a kako to ide na izborima kad si kandidat? Možeš li glasati za sebe ili kako?“ pitao je Titu A2.

Tita je otpila vino i zamišljeno rekla: „Ma, ne vem...”

„Kako ne znaš? Pa zar nisi glasala?“ pitala sam je.

„Ne. Išla sam na more i zakasnila na to glasanje“, kaže Tita.

A2 smo zurili u nju.

„Nisi glasala taj put, a bila si kandidat na listi?!“ pitala sam s nevjericom.

Tita se nasmijala, odmahнула glavom i zaključila: „Ma boli mene kurac za politiko.“

Titin ponos

Tita je među ostalim, bila predsjednica Lezbijskog centra Slovenije – što god to značilo. U praksi, „ispod sebe“ imala je cijelu bandu žena koje su se vješto integrirale u tri društvena kruga: intelektualno-umjetnički, politički i kriminalni. Tita mi se katkad čini kao vođa ženske mafije. Ona poznaje svih, svugdje, Europa, Balkan – što god ti treba. Nema ni vozačku dozvolu ni auto, ali ima svoju vozačicu – Mitru. Mitra je Crnogorka i vozi prastari Mercedes. Nitko ne zna čime se Mitra zapravo bavi. Svi znaju samo da ima bunker uvijek pun stvari. Tita mi je jednom ispričala živopisnu scenu: „Enkrat s Mitro sam sam se vozila i ona je išla u neko industrijsko zono, u kurac. Kao, da su njo zajebali neki tamo njeni mafijoz i zdaj bo ih ona pretepla, veš – da bo jih istukla. In je parkirala taj svoj Mercedes ispred neke hale, rekla 'zdaj ću im jebat majku i vse po spisku' in onako, znaš kakva je, sva velika i goropadna sa zlatnim lancem oko vrata, šla unutra. Ja sam se uplašila jer, veš, ona sama ženska protiv tih mafijoz, luda je totalno. I još ima kilu pa šta ako je netko udari u to. Ja sam htjela zvati policiju, išla sam van iz auta, vidjela tamo nekog da stoji, a on mi je rekao da se bolje ne trudim jer da policija nikad ne pride u to zono. In sem onda čula neko lupanje i pucanj unutra, sam se usrala da nije njoj nešto, a ona ti izlazi van, psuje si nešto, gre u auto in mi kaže: 'Rešila sam.'“ Tita nikad nije saznala što je Mitra riješila.

Ptica, Marilyn, Metka, Anja i Eva su književnice i Titin ponos. Tita stalno putuje s njima po književnim večerima i organizira projekte. Metka je Titina cura i moram napomenuti da sam prvo upoznala Metku, a tek preko nje Titu. Uvijek zaboravljam tu večer kad smo se Metka i ja upoznale. Bila sam u Ljubljani posjetiti prijatelja i ona je došla odnekud na skateboardu. Pozvala nas je da idemo s njom na Metelkovu, ali na kraju sam samo ja išla. Sljedeći dan sam se probudila mamurna na kauču, kroz prozor vidjela samo bijelo nebo, a na pet centimetara od mog lica me upitno promatrao Metkin pas. Zapravo, cijelo moje druženje s ljubljanskom ekipom književnica počelo je s Metkom. Jednom me snimala za svoj dokumentarni film ujutro dok još nisam popila kavu, postavljala mi pitanja, a ja sam ispala na snimci toliko kretenski iskulirano jer mi još nisu proradile facijalne ekspresije, da su svi koji su vidjeli film bili oduševljeni sa mnom. Svaki put kad bih došla u Ljubljanu, Metkini prijatelji su me tapšali po ramenu citirajući moju rečenicu sa snimke: „Sljedeće pitanje...?“

Ptica i Eva su na svojevrsan način bile suparnice jer su obje bile najstarije deklarirane lezbijke u Ljubljani, a nikako se nisu mogle dogovoriti oko toga koja od njih je bila prva. Dok je Ptica bila sveprisutna na polju ženske feminističke književnosti i bavila se kroz svoje tekstove intelektualnim aktivizmom, Eva se odlučila na aktivizam unutar Sistema. Kad je radikalna

ljevičarska stranka u Sloveniji tražila svoje zaštitno lice, izabrala je nju. I to je bio pun pogodak. Glasači su je voljeli zbog njezine neposrednosti i Eva je završila u parlamentu. Još uvijek sjedi tamo, jebe u glavu konzervativce i kaže da joj je super.

Titine cure, neovisno u koju od navedene tri skupine pripadale, nerijetko su problematične. „Veš, jednom su me zvali iz zapora“, pričala mi je Tita, „in sam ja mislila da bom opet trebala ići tamo da izvučem van neku od cura. Uvijek mene zovu kad se to dogodi. A kad, zamisli – ta nadstojnica zatvora me zvala jer su zatvorenice htjele naše knjige!“ Prema Metkinim tvrdnjama, nije ni Tita bezazlena. Kad previše popije, Tita:

1. Vrijeđa muškarce, ali „samo one konzervativne šovinističke kretene“,
2. Razbija svoje mobitele – zato uvijek ima isključivo stare mobitele,
3. Šamara žene, ali „samo drske glupače“,
4. Nakon razbijanja svog mobitela, razbija i telefonske govornice jer ne zna napamet brojeve iz svog telefonskog imenika,
5. Trga plakate i obavijesti u svojoj zgradi putem do stana „jer sve je to uvijek neko propagandno smeće“,
6. Za sve prethodno navedeno nikad ne dobije čak ni prijavu.

Za svoj pedeseti rođendan, čvrsto je odlučila: „Moram manje piti i biti gospođa.“

Bivša žena, Isus i jajnik

Danas je rođendan Mojoj Bivšoj Ženi. Rođendani, godišnjice i blagdani prigodni su datumi kad se sjetno sjetimo svojih bivših partnera, s pomalo melankoličnom tugom, kao da su umrli. Uvijek se nekako prisjetiš vaših lijepih trenutaka i zapitaš kako bi vam sad bilo da niste prekinuli, čak i kad si ti bio taj koji je prekinuo vezu. Ne viđaš ih, ne pitaš za njih, ne špijuniraš njihove profile na društvenim mrežama; želiš ih pamtiti nepromijenjene, balzamirane u osmrtnici vaše veze.

Moja Bivša Žena zapravo je bila muškarac – izrazito feminizirani muškarac koji je htio biti žena. Bio je iz čudoredne katoličke obitelji pa se nije oblačio kao žena ni šminkao, ali držao je cigaretu kao žena, prebacivao koketno nogu na nogu i pućio usne zavodljivo ženski, što je nerviralo moje frendice jer su se kraj njega osjećale muškobanjasto.

„Jesi li ti sigurna da on nije gay?“ bilo je njihovo najčešće zabrinuto pitanje. Moj odgovor bi uvijek bio: „Ne, on je žena.“

Zbog našeg neobičnog odnosa obrnutih rodni uloga nitko nije mogao shvatiti prirodu naše veze. Istina je bila ta da sam ja bila njegov savršen muškarac, a on moja savršena žena. Naša veza je čak bila pomalo heteroseksualno otrcana: pristala sam na vezu s njim jer je to bio uvjet da on pristane na seks sa mnom, a čak i onda sam morala čekati prva dva mjeseca veze i, nakon što sam ga praktički silovala, zavolio je seks žarom mlade katolkinje koja je tek doživjela svoj prvi orgazam. Njegova ženska priroda najbolje se vidjela u zavidnim sposobnostima multitaskinga: kad bi mu nakon tri ili četiri svršavanja seks postao zamoran, legao bi na leđa i gledao film dok bih ja skakala po njemu. Koncentracija bi mu pala jedino onih nekoliko sekundi kad bi opet svršio, a onda bi vratio film natrag, da vidi što je propustio, pustivši mene da i dalje divljam, do sljedećeg svršavanja ili kraja filma.

Volio je kad sam ga izvodila u šetnje ili na čašu dobrog vina i kupovala mu cvijeće ili kućne potrepštine, a zauzvrat mi je zaljubljeno kuhao svoja jela bez okusa, boje i mirisa, koja bih bez pogovora pojela, do zadnjeg zalogaja.

Našu idiličnu vezu okončala su dva bizarna problema.

Prvome sam dala ime Urota Mog Desnog Jajnika. Naime, Moja Bivša, a tada Sadašnja Žena, dobila je naznake reproduktivnih želja u obliku plana naše buduće kćeri „s mojim plavim očima“. Moje tijelo je na neki tajanstveni, kozmički način osjetilo njegove želje aktiviravši moj godinama „uspavani“ desni jajnik, koji je svaki mjesec, tjedan dana nakon lijevog jajnika, počeo urotnički obavljati još jednu ovulaciju.

Nakon tromjesečne Urote Mog Desnog Jajnika, shvatila sam da bi se uskoro meni i Mojoj Ženi mogla dogoditi neplanirana fetus-nezgoda ili ću, u protivnom, tim tempom ovuliranja ući u menopauzu do 35. godine.

Došlo je vrijeme za naš prvi ozbiljan razgovor u vezi i tad se nametnuo drugi bizarni problem: Isus.

Znajući da je Moja Žena duboko religiozna, ja sam je kao zadržiti ateist pitala: „Ako bismo ti i ja imali tu kćer s mojim očima, bi li ta kćer morala biti krštena i ići na vjeronauk?“

Nakon što sam dobila tihi, pokajnički odgovor „Da...“, kojim, kao da je Isus zabio kolac u srce naše neprirodne, sodomističke veze, Mojoj Ženi sam dodala pridjev Bivša i, zauvijek zapamtivši izraz njezinog uplakanog katoličkog lica, otišla.

Nimalo porno

Iako sam biseksualka, seks upražnjavam većinom s muškarcima. Razlog tome je što jednostavno nemam sreće sa ženama. Zaboravite sve one seksi pričice o dvije lijepe žene koje se nježno maze i stenju. To nema veze sa stvarnošću. Popis mojih žena kratak je i frustrirajući:

1. Psiho plavuša

A2 i ja išli smo kod Tite u posjet i na partiju mi se nabacivala zgodna plavuša. Ozbiljno se nabacivala. I slijepac bi shvatio što hoće od mene. Kako smo A2 i ja to večer spavali u stanu Titine djevojke, odvela sam plavušu tamo. Dok je A2 bio frustriran time što mora ići u krevet dok se dvije cure hvataju u dnevnom boravku, ja sam s plavušom pušila i razgovarala na balkonu. Ona se odjednom pretvorila iz zanosne zavodnice u sramežljivu djevojčicu. Jedva sam emotivni razgovor koji je započela na balkonu pretvorila u hvatanje na kauču. Da se razumijemo, nije više bila djevojčica – bila je starija od mene. Jedva sam joj nekako skinula gaće, a onda shvatila da je napaljena partijanerica bila suha kao barut. Što god da sam napravila, situacija se nije mijenjala. Onda je počela plakati i ustvrdila: „Sa mnom nešto nije normalno, uvijek sam suha.“ Potom se htjela maziti, mlo me gledala i pitala što ćemo mi sada s našom vezom. To je bio trenutak u kojem sam joj odlučila pozvati taksi i jedva je ugurala u lift. Kad sam legla u krevet pokraj A2, pitao me kako je prošlo, a ja sam ga poslala u vražju mater. Još mi se mjesecima javljala da pita kako sam i svaki put naglasila da je našla curu koja je puno bolja od mene u krevetu.

2. Voljela je zlato

Tata joj je bio tajkun pun para i, unatoč tome što mi je rekla da je „tati sasvim ok njena lezbijska faza“, stalno sam se bojala da ću dobiti metak. Vodila me na večere u skupe restorane i morala sam satima sjediti ispred kabina u dizajnerskim dućanima dok je isprobavala odjeću. „Kako mi stoji ova zlatna haljina?“ pitala bi me. „Ružna je“, odgovorila bih. „To je Gucci! Zašto uvijek moraš biti takav klošar?“ okrenula bi se i bijesno otišla u kabinu. Smatrala je i da, budući da sam u kasnim dvadesetima, trebam razmisliti o korištenju botoxa jer mi se već naziru bore oko usana. Kad su mi njezini glumljeni orgazmi krenuli ići na živce, upoznala sam je s mojim frendom Vukijem kojem uvijek prosljeđujem svaku ženu s kojom više ne želim obavljati koitus. Vuki se zaljubio i bankrotirao kupujući joj poklone, a meni se ozbiljno zaprijetila tatinim metkom jer sam je ostavila. Metak nisam dobila, ali još uvijek se osvrćem.

3. Swastika girl

Ona se meni javila, a ne ja njoj. Došla sam kod nje doma očekujući seks. Nisam dobila ništa, osim šalice čaja i pogleda na veliku svastiku iznad njenog kreveta. Pitala sam je: „Ti baš ne voliš crnce, ha?“ Mislim da mi je to zamjerila.

4. Što ćeš popiti?

Jedan jedini put u životu pokupila sam sa šanka konobaricu. Otišle smo u njezin stan i tek tamo sam shvatila da ima muža koji je potpuno popizdio jer je dovela kući drugu ženu. Ja sam ga pokušala nagovoriti na grupnjak, ali nije išlo. Otišao je duriti se u kuhinju. Od konobarice sam popila vaginalnu infekciju.

Da nisam žena, valjda bih bila najgori papak na svijetu.

Pisac

Krstu sam vidjela dva puta u životu, ali dopisujemo se skoro svakodnevno. To je jedno od onih neobičnih online prijateljstava. Katkad imam osjećaj kao da sam ga izmislila. Njegov život sastoji se od sjedenja u svom stanu u Slavoniji i maničnih i uzaludnih prijava na raznorazne poslove i pisanja. Za razliku od A3, koja je objavila samo jednu zbirku poezije, Krsto je stvarno pisac. Njegove priče objavljene su po književnim časopisima i dobio je čak i nagrade. Paradoksalno, pravni fakultet koji je završio nikad mu nije donio novčanu korist, ali pisanje kojim se bavi zbog viška vremena i frustracije katkad je rezultiralo i novčanim honorarima. Tako bi se moglo reći da Krsto stvarno i živi kao pisac: sjedi u stanu za prastarim laptopom, tipka, puši i šalje meni svoje priče. Nikad nisam shvatila zašto baš meni. „Jebiga, a kome ću? Ovim mojim jaranima s kojima pijem vikendom?“ napisao mi je.

Moram priznati da su njegove priče bile gotovo uvijek pun pogodak. Humoriistične i napete. Mogao je bez problema pisati na zadanu temu. Talent rođen u pripizdini, osuđen da piše na malom jeziku.

Nakon nekog vremena tih naših dopisivanja, njegovog detaljnog upoznavanja moje svakodnevice i mog upoznavanja njegove, počeo je koristiti detalje iz mog života u svojim pričama, uvijek u humorističnom kontekstu. Bilo je fascinantno gledati kako se u njegovim pričama oblikuje moj lik, kao fotografija koju je netko uslikao kad nismo bili toga svjesni. „Krstu, jesam li ja stvarno takva?“ pitala sam ga. „Pa, jesi, da, nadrkana si, ali zabavna. Doduše, puno ja tu karikiram. To je ipak književni lik.“ Uskoro su se pojavili i drugi likovi – oni sporedni – koje sam prepoznavala. „Je li to A3, Krsto?“ „Jest“, odgovarao bi. Krsto je sa svog kauča upoznao sve moje prijatelje iz mojih poruka. Niti jednog od njih nikad nije upoznao osobno, ali čini se da su mu se sviđali. Nakon što je počeo slati molbe za posao u Rijeku i portretirati moje prijatelje u skoro svakoj priči, shvatila sam da je njegova fiksacija postala ozbiljnija.

„Slušaj“, rekao mi je napokon na telefon jedno popodne, „pišem zbirku priča o svima vama tamo. Zove se 'Bizarne crtice iz antiživota'.“

Kućica u cvijeću

Priča o Igoru može započeti jedino kao bajka.

Nedaleko propale tvornice nedavno pretvorene u muzej, redova secesijskih zapuštenih zgrada i ulica na koje petkom povraćaju srednjoškolci iz obližnjeg doma, između zgrade nekadašnjeg bordela i zgrade patologije, u maloj primorskoj kućici okruženoj podivljanim raslinjem živi Igor.

Igora nitko ne poznaje, ali Igor poznaje svih. Igor ima dugu masnu kosu i nos pun koke. Igor ima stare tranzistore, ledomate, kutije pune pokvarenih mobitela, nekoliko monitora, kućišta kompjutora, starih Macintosha u svih oblicima, dvije škrinje, tri frižidera, kazetar iz osamdesetih spojen na laptop, disko kuglu u dnevnom boravku, zvučnike u svakoj prostoriji, kutije uzoraka limenki piva koje nije nikad stavio u distribuciju, raznobojno osvjetljenje čak i u wc-u, nasad marihuane u svojoj nekadašnjoj dječjoj sobi, kutije ženskog donjeg rublja s humorističnim motivima koje nikad nije stavio u distribuciju, kutije seksualnih pomagala koje nikad nije stavio u distribuciju, kutije sunčanih naočala koje još uvijek planira staviti u distribuciju, redove domaćih rakija, butelja vina i boca salse na policama.

Igor nema osobnu iskaznicu niti račun u banci.

Nemoguće je objasniti tko je Igor. Postoje samo svjedočenja: „Jučer sam kod Igora završio s onom malom.“ „Igor mi je popravio komp i sve je sjebao.“ „Kupujem travu kod Igora.“ „Ove sam naočale drpio kod Igora.“ „Igor ima najbolju koku.“ „Ubio sam se od cuge kod Igora.“ „Prošli vikend je kod Igora bio onaj cijeli hipsterski bend.“ „Mislim da sam ostavio Zippo kod Igora.“ „Igor će mi nabaviti novi Iphone za duplo manje para.“ „Igor je super lik.“ „Igor je jeziv.“

Teško je objašnjivo kako se ekipa navikla dolaziti u njegovu kućicu, ali okupljanja najčešće počnu nekim poslovnim dogovorom zbog kojeg netko dođe kod Igora popraviti ili kupiti neki uređaj, travu ili koku, dogovoriti izradu web-stranice, a potom dođe njegov frend jer je on „zaglavio“ kod Igora, pa još dva frenda, pa njihovi frendovi... S vremenom su ta okupljanja postala fenomen bez povoda. Ljudi bi navratili kod Igora jer je to bilo jedino mjesto u gradu na kojem nikad nisi znao kakvu ćeš ekipu naći.

U Igorovoj kućici preko puta zgrade patologije prekidale su se veze, upoznavali ljubavnici, dogovarali koncerti, osmišljavali projekti, razmjenjivali recepti, učili novi jezici, planirala putovanja, nabavljali kontakti važnih kustosa ili urednika i nastajale ideje za koje se

nitko kasnije nije mogao sjetiti otkud su došle. To je bila nevidljiva točka izvora gradske kulture.

Pjesnički salon

U centru Beograda, u zgradi s potamnjelim kipovima debeljuškastih putta iznad pročelja, na trećem katu, žive Nina, njezina histerična mačka i Mikica. Nina sve svoje cipele drži u predsoblju, u uredno porazbacanoj piramidalnoj kompoziciji, kako gosti ne bi padali preko njih. I prljava odjeća je uredno naslagana u piramidu ispod umivaonika u kupaonici, što je u isto vrijeme i funkcionalno, jer, kad nema čistih ručnika, gosti se uvijek mogu poslužiti jednim s piramide, sami određujući koji je najmanje prljav. Nina često ima goste. Zapravo, to uopće nisu gosti. Katkad je teško reći tko, osim Nine i mačke, trenutno živi u stanu, a tko je samo prolaznik. Poluprolaznici/polustanari s cijelog Balkana u Nininom stanu vade mokru odjeću iz mašine za rublje i objese je kad Nina to zaboravi napraviti dva dana, tuširaju se u kadi ispod bojlera za koji Nina tvrdi da te može ubiti strujom ako u njega uperiš mlaz vode, kupuju hranu i trpaju je u frižider u kojem se uobičajeno nalaze samo kečap i sir istog kemijskog sastava kao plastika, mijenjaju pregorene žarulje i peru suđe nakupljeno u kuhinji: čaše od prijašnjih gostiju na stolu, šalice s talogom kave i ostacima rakije, zdjelice s neidentificiranim skorenim ostacima hrane na radnoj ploči, vilice, žlice i kuhače s kojih se još može identificirati ručak od prethodnih dana, tanjure sa stola, tanjure iz sudopera i onaj, uvijek nezaobilazan lonac koji na dnu ima zalijepljene, otvrdnule pašte. Nina i Mikica primaju goste katkad u Nininoj sobi, a katkad u drugoj sobi, onoj Mikičinoj. Histerična mačka gotovo uvijek spava na Nininom krevetu i sikće na svakoga tko pokuša sjesti na njega. U kutu sobe je stolica na kojoj je naslagana hrpa Ninine šarolike odjeće („Neću valjda da dajem 500 dinara za ono bezoblično smeće iz Zare koje kupuju jadni buržuji kad mogu neverovatne stvari da nađem kod Cigana na pijaci.“). U ormaru se nalaze knjige i kozmetika, a kraj termo-peći naslonjena je sjekira za koju nitko ne zna čemu služi. Bitan detalj ove prostorije su i porazbacane novčanice svih valuta koje su se, uslijed propuha smjestile u kuteve sobe. Nina nikad ne zaključava stan jer, kaže, „ionako nema što da se iz njega ukrade.“ Kad se sakupi oveća grupa gostiju, onda se svi smjeste u Mikičinoj sobi, koja se za tu potrebu pretvori u dnevni boravak. Tad Nina i Mikica sakupljaju po stanu stolice i fotelje, nastojeći izbjeći one čije se opruge previše jasno osjećaju pod stražnjicom. Naime, iz nekog neobjašnjivog razloga, Nina na svom balkonu ima groblje namještaja. Tamo završe sve stolice kojima je puknula jedna noga, klimave su ili disfunkcionalne iz nekog trećeg razloga. Mikičina soba puna je Nininih knjiga, plakata i neobičnih detalja u masivnom regalu. Svatko tko je prije Mikice tamo živio ili obitavao, ostavio je na policama i u vitrinama nešto svoje. U toj sobi/dnevnom boravku mnogi pjesnici, urednici i intelektualci s cijelog Balkana posljednjih

godina razgovarali su o književnosti, pili, jeli hranu koju bi Nina naručila i koristili kauč kao mjesto za prespavati nakon izlaska ili, ako im se posrećilo, za željno trljanje o nečije tijelo.

Stan u predgrađu

Jedan od prostora u kojima sam se uvijek osjećala udobno i kao da sam kod kuće svakako je stan u kojem živi A3. I njezin stan, baš kao i Ninin, često je svratište njezinih prijatelja s Balkana. Moglo bi se reći da sam ja u nekim fazama čak i živjela kod nje.

Na prvi pogled, fina ulica u predgrađu, sa zgradama i obiteljskim kućama okruženim zelenilom, u kvartu na brdu s kojeg valjda svaki stan ima panoramski pogled na more, djeluje kao jedna od elitnih pozicija, sve dok jednu noć ne prespavate u njoj. Tek onda postajete svjesni da je na Balkanu teritorijalna homogenizacija društvenih slojeva još uvijek nemoguća, ali i da određeni društveno-ekonomski sloj nikako nije sinonim odgovarajućeg nivoa kulture. Dapače, mislim da je stan u kojem živi A3 savršeno mjesto na kojem bi netko mogao samo sjedeći na balkonu napisati znanstveno djelo na temu multikulturalnosti.

Primjerice, svaki dijalektolog perverzno bi uživao prisluškujući glasni jutarnji čakavsko-štokavski razgovor susjeda ispod prozora:

Prvi susjed: „Sused, kako ste?“

Drugi susjed: „Evo, ide, komšija. Šta se radi?“

Prvi susjed: „A niš, tu san malo va vrte, a žena dela maneštru.“

Drugi susjed: „Jeste, juha...I mi smo isto juhu imali, od korabe.“

Prvi susjed: „Je, je, i mi isto volimo broskvu, imamo je va vrte.“

Drugi susjed: „A jeste, imamo je i mi u bašti, pa pravimo svašta od nje...“

I psiholog bi svakako mogao profitirati od sjedenja na balkonu, pogotovo ako piše članak na temu seksualnosti u trećoj životnoj dobi. To mi je postalo jasno kad me rano ujutro probudio uzvik: „Marija! Marija!“ To ime je senilni susjed svako jutro izvikivao pod balkonom, uporno i iritantno kao napaljena mačka, pokušavajući dozvati susjedu iz prizemlja, zaboravivši da ima ženu koja će za koju minutu početi vikati na njega s prozora. Kulminacija se dogodila jednog ranog popodneva kad se u stvar umiješala policija, nakon što je napaljeni susjed preskočio ogradu, odlučio svoje mačje urlanje sprovesti u akciju i završio s prijavom za pokušaj silovanja.

Pa ipak, najviše bi koristili imali etnolozi i sociolozi jer bi imali dovoljno materijala da napišu doktorate. Recimo, etnolog bi mogao sakupljati narodne pjesme, i to s komparativističkim pristupom, pogotovo u slučaju dvojice susjeda, Srbina i Hrvata koji su živjeli

jedan do drugoga. Prvi je uvečer, kad bi se napio rakije, potihio u dvorištu pjevao pjesmu o kruni cara Dušana, a ovaj drugi je ipak bio malo manje sramežljiv, pogotovo u doba blagdana, kada bi se okupila cijela obitelj, razvila hrvatsku zastavu i onda zajedno pjevala uz Thompsonove i ostale suvremene pjesme popularne u Dalmatinskoj zagori. Osim od ova dva susjeda, u doba proslava rođendana, etnolog može vrijedno sakupiti i tekstove slavonske narodne glazbe susjeda iz kuće slijeva, ali i ličko ojkanje susjeda koji živi u stanu iznad A3. Taj susjed u stanu iznad bio bi riznica bogatstva i kad je tema tradicionalne kulture življenja u pitanju jer je odlučio odbaciti suvremene metode grijanja ponuđene u zgradi i početi se opet grijati na drva kao što su to preci radili i, dapače, čak i donekle inovativno prilagodivši tradiciju, cijepao drva u stanu, što je svakako pogodovalo ranom buđenju stanara koji su živjeli ispod njega.

Doduše, religijsku multikulturalnost donekle je narušio već spomenuti susjed Hrvat iz Dalmatinske zagore, postavivši bez najave i pitanja na početak ulice dva metra visok kameni križ, s neizostavnim detaljem pribijenog Isusa, u čijem je podnožju na mramornoj ploči bilo uklesano: „Ovaj križ je podignuo Anto Tica, prvi stanovnik ulice.“ A3 je naprosto popizdila kad je to vidjela. „Što mu pada na pamet!? Ako on može nasrati tamo tu svoju križinu, onda bismo ti i ja sutra mogle slobodno postaviti kraj križa onog tvog anđela s ogromnim kurcem i klanjati mu se!“

Za razliku od svog temperamenta, A3 je svoj stan držala savršeno odmjerenim i čistim. Nitko ne bi mogao shvatiti da u njemu živi imalo nekonvencionalna osoba, sve dok ne primijeti uvijek zaključanu sobu na čijim vratima je bila pločica s natpisom: „Soba za shizoanalizu“. A3 mi je pokušala objasniti što znači ta riječ, ali tek kad sam prvi put ušla u tu sobu, shvatila sam značenje natpisa. U malom, klaustrofobičnom prostoru, zidova obloženih policama s knjigama, ispod prozora na kojem su uvijek spuštene rolete, stajao je radni stol s naslagama razbacanih papira i pepeljarom uvijek punom opušaka. Knjige i papiri bili su i u naslagama posvuda na podu – knjige najčešće otvorene na određenoj stranici, s bilješkama na margini i zalijepljenim „zastavicama“. Na unutarnjoj strani vrata bila je plutena ploča na koju je priboden veliki bijeli papir s našaranom kaotičnom mrežom imena spojenih strelicama. Posvuda su bile napisane bilješke, a i preko samog papira naliježpljeni su samoljepivi papirići s nerazumljivim rečenicama. „Moj novi roman“, rekla je A3.

Tad sam možda po prvi put potpuno primijetila osebnost njezine osobnosti. Kao da je cijeli stan bio samo kulisa za posjetitelje, a soba za shizoanalizu jedino mjesto na kojem je A3 mogla saviti svoj mali brlog osobne slobode. Mislim da sam u tom trenutku shvatila priču o

Modrobradom. Modrobradi nije u sobi čuvao samo leševe svojih mrtvih žena – u njoj je skrivao sebe.

Atelje

Za razliku od A3, A2 nije nimalo skrivao pravog sebe – A2 je živio u sobi za shizoanalizu. Velik stan-studio koji je nastao pregrađivanjem jednog dijela obiteljske kuće izgledao je kao kaotični atelje s toliko detalja da ne biste ni primijetili krevet zatrpan odjećom, ormar donekle zagrađen slikama i zamrljam bojama, kutije, platna i papire ispod velikog crtaćeg stola, fotografije i plakate po zidovima – sve je to bilo dio njegovog stalnog umjetničkog procesa. Jedina dva kuta stana koja su bila gotovo sterilno uredna bili su kuhinja i jedan mali kut s kompjutorom na kojem je A2 radio poslove za preživljavanje.

Koliko god da ovaj opis umjetnikovog radnog prostora izgledao disfunkcionalno i kaotično, A2 se savršeno snalazio u njemu. Ono što me uvijek fasciniralo jest koliko stvari se doista nalazi u skrivenim ladicama njegovog radnog stola i policama ormara. Taj atelje podsjećao me na onaj stari crtani film o Sport Billyju i njegovom „super saku“. Što god bi mi trebalo, a nisam mogla nigdje naći, ili bih zamislila neki apstraktni predmet koji bi mogao poslužiti nečemu što sam trebala napraviti, A2 bi to izvukao iz neke ladice: šablone za farbanje uzoraka na zidove, alat za popravljivanje satova, prastari pribor za brijanje s originalnom i očuvanom britvom, nekoliko tabakera s početka 20. stoljeća, muštikle, blokovi iz propalih socijalističkih poduzeća, sedamdeset godina stari pečati, šarafi, kuke i čavli svih veličina i oblika, kamenčići svih boja, laptop koji još uvijek može otvarati diskete, cigaretni papirići iz nekadašnje tvornice papira „Hartera“, ručno izrađeni kišobran, kovanice iz doba Jugoslavije, plakati za radne akcije, talijanski fašistički proglassi iz 30-ih godina, knjiga o mitologiji napisana na korijenskom pravopisu iz doba NDH, pribor za profesionalnu manikuru, krojački metar...

Jednom, kad sam kod njega pila vino i žalila mu se da ne znam što obući na neki svečani događaj na koji sam morala ići, skočio je sa stolice, odmaknuo slike sa zakrčenog dijela ormara i izvukao iz njega crvenu haljinu. Kad sam se upitno zablejala u njega, rekao je: „Nije moja, jebote! Ne nosim žensku odjeću po kući ili tako nešto...“ „Otkud ti onda?“ pitala sam. „Šta ja znam... Ostala je nakon nekog partija. Ili je od neke bivše koja se nikad nije vratila po nju.“

A.-ove bivše bile su specifična stvorenja. Obične bi došle naglo, napola se uselile i, taman kad bi se on naviknuo na njihovo prisustvo, nestale bi jednako brzo kao što su se i pojavile. Nakon svake, uvijek je imao iste zaključke:

1. „Ona je drolja.“

2. „Dala mi je nadu.“
3. „Mislio sam da ćemo biti sretni.“
4. „Sakupio sam sve njene stvari u vrećicu da ju odstranim iz života.“
5. „Nikad više.“

I moji zaključci uvijek su bili isti:

1. „Jebote romantika. Naći ćeš drugu.“
2. „Ljubav je u kurcu.“
3. „Ti si kreten.“

I dalje sam šutjela i gledala u njega dok je držao haljinu ispred sebe i zamišljeno ju proučavao. Potom ju je pomalo rastreseno odložio na krevet i počeo iz ormara vaditi svu žensku odjeću koja je unutra bila: gornji dio ženske trenirke s kapuljačom, vruće hlačice, jaknu, donji dio pidžame, vuneni žuti šal, kožne rukavice. Probao je zagurati ruku u jednu od rukavica govoreći: „Evo, gledaj! Da li izgleda kad da mi ruka može stati unutra? Ili ovaj razvaljeni donji dio pidžame! Da li ti to izgleda seksi?“ Dohvatio je odnekud veliku plastičnu vreću i krenuo trpati stvari u nju. „Evo ti, nosi to sve! Nosi ih sve u vražju mater!“

A2 nije imao skrivenu sobu, ali imao je dovoljno kostura u ormaru da opremi njima cijelu kostimografiju omanje predstave.

Ikarova spilja

Na kraju uske ulice, okružena apartmanskim kockama novogradnji svih mogućih pastelnih boja, ispred prastarog stabla crnike, okružena cvijećem, nalazi se kamena kućica plavih prozora koju stanovnici otoka često kao atrakciju pokazuju svojim gostima i turistima.

U njoj žive Barbie i Lukas.

Na maloj uzvisini, uz stepenice koje vode do kućice stoji kapelica jer je Lukas katolik. U kapelici je dvadesetčetverosatna projekcija lika svetog Kristofora koji hoda s djetetom na ramenu. Projekcija se napaja iz solarnih ploča s krova kapelice i Barbie tvrdi da nije stala nijednom u posljednjih pet godina.

S crnike visi ljuljačka. U sredini dvorišta je veliki stol koji je ljeti, kad tamo borave Lukas i Barbie, najčešće pun boca vina, hrane i okružen gostima. Uvečer se pale lampioni i gledaju se projekcije filmova na plahti razapetoj između dva drveta. Dvorište ispred kućice puno je ljenjivih mačaka od kojih se neke zovu Emma, Bakunjin i Trocki jer je Lukas anarhokomunist. Barbie nijednom kućnom ljubimcu nije dala ime jer, kako kaže – nema povjerenje u davanje imena.

Unutrašnjost kuće izgleda kao prostor u kojem živi shizofreničar sa svojom majkom i hrpom imaginarnih prijatelja: nema nijedne staklene čaše – samo keramičke šalice, na zidovima su pomalo zastrašujuće crno-bijele fotografije predaka, stol je masivan i dugačak, kao na slici Da Vincijeve „Posljednje večere“, u spavaćim sobama zaklonjenim samo tkaninom umjesto vrata, s baldahina vise mreže protiv komaraca, iznad vrata su bijele čipke koje je napravila Barbiena mama, s greda nepravilno postavljenim ritmom više kabela sa žaruljama, s iznimkom ogromnog lusteru napravljenog od metalnih vodovodnih cijevi iznad stola, tako da onaj koji sjedi za stolom stalno ima osjećaj da će biti poliven vodom. Trenutak u kojem se slučajni posjetitelj zagleda u taj luster, obično je i trenutak u kojem krajičkom oka u gornjem lijevom kutu iznad kamina spazi čovjekoliki viseći oblik s krilima, otprilike dva metra dugačak, izrađen od kvadratastih dugačkih komada drveta, naivno, kao kad dijete crta čovjeka, s iznimkom krila, koja su napravljena vrlo detaljno, rasterom tankih niti špage unutar žičanog okvira. Visi sa stropa i gleda svojim kvadratnim praznim licem u smjeru stola. S obzirom na Lukasovu sklonost katolicizmu, pitala sam ga je li to anđeo. „Ne“, rekao mi je, „to je Ikar. Čekamo da jednog dana izgori.“

Punkt

U pitoresknom gradiću u Istri postoji jedna lijepa galerija u kojoj se jednom mjesečno izmjenjuju izložci međunarodnih autora. Izlaganje u toj galeriji ima gotovo kulturni zavjerenički kontekst, s obzirom da je gotovo nemoguće tamo održati čak i skupnu izložbu ukoliko vi osobno ili netko od vaših prijatelja ne poznaje kustosa. Postoje natječaji za izlaganje koji se šalju od maila do maila i tako ostaju u nevidljivom, zatvorenom krugu. Tako se osigurava da se na izložbama ne pojavi prevelik broj nepoželjnih individua. Kad se takve, vrlo fine individue uopće i pojave na izložbi, najčešće se razbježe nakon nevidljive granice nekoliko boca popijenog vina kad ekipa postane previše pijana da bi glumila pristojnost. Ovaj prostor sam je po sebi scenografičan i svaki posjet njemu nalik je na anti-dramu: glumci su često isti, uvijek glume iste likove, mijenja se samo scenografija koja uvjetuje uvijek istu radnju – svi su se ovdje okupili zbog proučavanja scenskih rekvizita. Ova anti-drama uvijek započinje pomalo nestrpljivim pušenjem cigareta i razgovorima ispred galerije tijekom kojih kustos strogo zabranjuje ulazak i konzumiranje hrane i pića izloženog u predsoblju galerije prije nego što drama dosegne svoj vrhunac, potom se svečano ulazi u prostoriju s rekvizitima, u kojoj se svi postavimo u krug još uvijek pazeći da se nepristojno ne zagledamo u njih prije nego što nam kustos objasni njihovo značenje. Tijekom kustosovog govora svi šute, pokušavaju dobro ispasti na fotografijama, a kad govor završi svi plješću i raspršuju se po galeriji, proučavaju rekvizite i pokušavaju u njima vidjeti isto značenje koje im je objasnio kustos. Nakon otprilike pola sata tog vrhunca drame, glumci polako migriraju prema predsoblju čekajući da kustos otvori prvu bocu vina i time signalizira da je počeo zadnji, ujedno i najduži čin: pijenje, hranjenje i u potpunosti improvizirani razgovori među glumcima. Mnogih sekvenci tog posljednjeg čina akteri se u puno slučajeva ne sjećaju, ali nitko ne zna je li to zbog improvizacije ili toga što svaki od tih posljednjih činova liči na onaj od prethodnog puta.

Vratite nam fukodrom

Na terenu u mirnom kvartu grada, okruženom obiteljskim kućama, prije nekoliko dana posječeno je devet starih kestenova ispod čijih gustih grana su mnoge generacije spolno općile u svojim autima. Ta velika promjena uzrokovana urbanističkim napretkom uzbunila je susjede i vlasnike obližnjeg kafića jer nitko nije znao da je teren građevinski. Otvorila su se mnoga pitanja: „Gdje ćemo mi sad besplatno parkirati aute?“ „Hoće li zgrada koja će se graditi na tom terenu zakloniti pogled zgradama iza sebe?“ „Gdje ćemo sad naći novi fukodrom?“

Već sljedećeg dana na teren je došla skupina ljudi: jedan, pomalo zbunjen, s metrom u ruci, jedan vrlo živčan i glasan, s papirima punim nacрта, jedan koji je kimao glavom pokazujući rukama nivoe zemlje i ponavljao izraz „veliki bager“, jedan visokog glasa koji je držao ruke u džepovima i razgovarao s drugima tako da im se malo unosio u lice, a onda povlačio govoreći „ja ne znam ništa, vi ste stručnjaci“ i jedna mlada žena, ramena uvučenih od zime, koja je u visokim petama cupkala s noge na nogu na asfaltu, gledala čas prvog, čas drugog, čas trećeg, čas četvrtog, bez riječi slušala razgovor, svako toliko tužno pogledavši panjeve nekadašnjih kestenova na terenu ili čeznutljivo svrnuvši pogled u smjeru kafića.

Pa ipak, nekoliko dana poslije sastanka, očevidci su baš nju vidjeli kako zaustavlja promet na cesti dok kamion koji je dovezao veliki bager pokušava ući na teren, potom kako nadgleda spuštanje kemijskog wc-a, pokušava smiriti bijesne susjede koji nisu htjeli imati pogled na taj plavi kvadar i već se unaprijed žalili na mirise, onda kako s radnicima traži novo mjesto u kutu terena na koje će oni zgurati wc i, naposljetku, kako uslikava mobitelom novonastalu kompoziciju bagera i plastičnog plavog kvadra s panoramskim pogledom na more.

Turizam

Kao što svaki pravi Slovenac ima vikendicu na moru, tako svaki pravi Hrvat koji živi uz more uzme kredit i nadogradi kuću kako bi imao apartmane za najam turistima. Tako su napravili i moji roditelji koji žive na otoku. Ove godine odlučili su usred ljeta otići malo na putovanje u Španjolsku i zadužiti mene da se tjedan dana brinem za turiste.

Na otok sam pvela Ružnog Šarenog Psa i Ninu, koja se na Jadranskoj magistrali žalila na moju brzu vožnju zbog koje ne može fotografirati panoramski pogled na hrvatsku obalu. Nitko u Beogradu neće joj vjerovati da je bila na moru.

Objasnila sam joj da su turisti na našoj obali katkad nalik razuzdanom stadima koja zaposjedaju plaže, centar grada, restorane i supermarkete. Gledajući kolonu auta koju mornari, auto po auto, usmjeravaju u trake na trajektu, toliko precizno ih smještajući na pet centimetara jedan od drugoga, kako bi mogli prevesti što više putnika, Nina je rekla: „Jest, malo je kao u onoj pesmi 'Čoban tera ovčice'.”

Tek što smo došli i smjestili se u kuću, krenula je kiša. Nina je opet psovala i dalje zapomagala zbog toga što neće imati lijepe fotografije s mora. Moji starci su otišli predvečer i ostavili mene, Ninu i psa da čuvamo turiste.

Sljedećeg jutra probudila me vrišteći: „Sunce je! Sunce!” Da budem iskrena, ljeta na Mediteranu nisu uvijek sunčana kao na fotografijama s turističkih prospekata. Dapače, kiša je česta pojava, ali to nije nešto što se govori turistima.

„Gde su ti sunčaljke?” pita me.

„Što?”

„Sunčaljke. Ono na što legneš da se sunčaš. Zar se ne kaže tako u Hrvatskoj? Guglala sam neki vaš institut za jezik i našla da se to tako zove kod vas.”

Kao što sam pretpostavila, Nina je bila savršen turist.

Provele smo popodne i večer ležeći na „sunčaljka”, u toplesu, najvjerojanije na radost mojih turista i susjeda. Sljedeće jutro, na vrata je došla lokalna žena s otoka. Ja, netom probuđena, isteturala sam na terasu misleći da su turisti. Žena je pitala gdje su mi starci. Ja sam rekla da se vraćaju za koji dan. Ona je proučavala moj nereprezentativni jutarnji izgled i pitala:

„A šta si sama tu? Je li ti dečko ovdje?”

Ja sam joj, pokušavajući složiti smislen odgovor, odgovorila:

„Ja nemam dečka, imam prijateljicu.“

Ona se šokirano zabuljila u mene s cigaretom u ruci i u tom trenutku sam shvatila da je rečenica u mojoj glavi „Ne, ovdje sam s prijateljicom“ izgubila ponešto smisla u izgovoru.

Potom je promucala:

„A imaš li i psa...?“

Očito postoji neka narodna predaja da lezbijke uvijek imaju pse. (A hetero žene valjda imaju mačke.)

Taman dok sam razmišljala o tome trebam li objasniti ženi da nije to baš „takva“ prijateljica (da očuvam starcima dobrosusjedske odnose) Nina je izašla iz kuće, krmeljava, trljajući oči, obučena u gaće, s prozirnom ljubičastom tunikom preko golih grudi, čarapicama na navijački uzorak crveno-bijelih kvadratića hrvatske šahovnice i promrmljala na srpskom:

„E, gde si? Ne mogu da nađem upaljač...“

Tada je spazila ženu, promrmljala „Joj, ispričavam se...“ i nestala natrag u kući. Žena je nastavila buljiti za njom, a onda me pogledala pogledom kojim kao da želi reći: „Pa zar bar nisi Hrvaticu mogla naći?“

Tog popodneva, nekim divnim čudom, zazvonio mi je mobitel. Naime, na otoku me nitko ne može dobiti zbog lošeg signala. Imam signal samo pod jednim drvetom smokve i to je fenomen koji ne znam objasniti. Starci su javili da im neočekivano sljedećeg jutra dolaze novi turisti, Amerikanci.

Doček Amerikanaca, nesvakidašnjih gostiju na otoku, mogao bi se opisati gotovo svečanim. Grupu predvode dvoje Slavonaca, koji će valjda isto biti s Amerikancima na odmoru. Odvela sam ih u apartmane i objasnila gdje su plaže. Pitala sam ih kupaju li se goli. Rekli su „ne“ i čak se malo čudili mom pitanju, pa sam im odlučila ponuditi znamenitosti: crkve, noćne klubove, šetnicu uz more, stari renesansni centar grada, mjesta na koja mogu otići na izlete...

„You can also go to Goli otok...“, objasnila sam ponudu ne-nudističkih izleta od historijskog značenja.

Jedan mladi Amerikanac bio je oduševljen i kimao glavom želeći vidjeti naš gulag, a drugi pokunjeno šutio i nije se činio presretan idejom.

„Where are you from?“ pitala sam dok sam im pokazivala spavaće sobe i novu sjedeću garnituru od plastične imitacije ratana na terasama.

Onaj je prvi, oduševljeno razgledavajući, rekao: „New York“, a onaj drugi tiho promrmljao: „Omsk. Siberia.“

„Ne ide nam baš ovo teranje turista“, rekla je Nina.

Kad je naknadno došao ostatak američke horde, istuširao se, udobno smjestio u stolice na terasi i krenuo s tipkanjem po laptopima i mobitelima, nastala je panika. Frustrirano su nam poslali hrvatsko izaslanstvo da nam prenese užasan problem:

„Ovdje je internet spor.“

Ispalo je da su oni programeri i od svih mjesta koja su mogli izabrati, oni su se odlučili iz cijelog svijeta okupiti za svoj super-zahtjevniji projekt, team building ili što već, na Balkanu, i to na otoku na kojem internetske veze mučno gmize kroz iste kabele koji su tu bili postavljeni dok je još Tito bio živ. Naprosto genijalna ideja.

Panika. Oni moraju odraditi projekt. Plaćen im je smještaj. Što će im šef reći? Kako će oni s ovakvim internetom? Ja sam objasnila da smo jedva uopće dobili mogućnost ovakvog interneta. Jebiga, nije ovo Manhattan. Programeri su krenuli objašnjavati stvari vrlo kompliciranom terminologijom i predlagati moguća rješenja koja su meni i Nini zvučala kao znanstvena fantastika. Dva Amerikanca prezirno su gledala u nas s nedvosmislenim izrazom lica koji kaže: „Vidi ove primitivne seljanke...“ Onda je krenuo horor u kojem oni, u pokušaju rješavanja problema, čupaju routere za Internet u našem stanu, premještaju ih, razvlače kabele, mjere brzinu na laptopima, a mi bespomoćno stojimo kako ne bismo više od mogli, nego pomogli.

Nina mi je primakla lice uhu i šapnula: „Čuj, ovo počinje izgledati kao 'turist tera čobane'“

Perspektive

U Hrvatskoj je prije nekoliko mjeseci prosvjed protiv Istanbulske konvencije blokirao centar Zagreba. Rekli su, potpisivanje konvencije uništiti će tradicionalnu obitelj (ne znamo kakva je to točno, ali naslućuje se da misle na onu u kojoj je žena marljiva u kući i šutljiva), sad više neće postojati muškarci i žene, prosvjednici su mahali hrvatskim zastavama, držali natpise „Ja želim biti djevojčica, a ne 'ono'“, pjevali Thompsonove pjesme i zazivali pokojnog i jedinog pravog hrvatskog predsjednika da se vrati iz mrtvih. Novinari su intervjuirali prosvjednike pridošle sa svih strana republike da se izjasne što misle da bi potpis konvencije promijenio, a svi su mahali glavom, nitko ne zna – oni su tu samo došli malo mahati zastavom, pjevati i otići u shopping u Ikeu. Opozicija na društvenim mrežama komentirala je situaciju memom s likom Freuda na kojem piše: „Najveći protivnici Istanbulske konvencije i jedini koji u njoj vide rodnu ideologiju su upravo oni koji kćer zovu 'sine'.“

U međuvremenu, situacija u zapadnom susjedstvu bila je puno ozbiljnija. Tita je javila da je u Sloveniji izbio rat. Nakon što su njene lezbe kritizirale radikalizam transrodne grupacije tekstom „Transrodna ideologija ne podržava žene“ i proglasile ih antifeministima (ili kako je to Tita objasnila: „Sve će napraviti, samo da netko ne kaže da su lezbe“), transrodna grupacija spomenute lezbe proglasila je homofobičnima, počela se postrojavati u paravojnu postrojbu i pozvala je sve slovenske queer organizacije da prisustvuju tribini o pravima transrodnih osoba. Tita, potpuno bijesna, komentirala je ovaj nemili razvoj situacije s dvije vrlo jasne rečenice: „To su militantni fanatici! Ide Eva s lezbijskom hordom na tribinu, tako da su gender fašisti najebali!“

Situacija na frontovima vrlo je neizvjesna. Javnost je pripremila kokice i čeka ispred svojih Facebook zidova.

Predsjednica

U uskoj kamenoj ulici primorskog grada turisti su prolazili u neprekidnoj rijeci, željni da vide i zapamte što više, ali jedino što je ostalo zabilježeno su selfiji s pozadinom načičkanom drugim turističkim tijelima koja okidaju selfije. Nina i ja sjedile smo na zidiću, pušile i gledale tu ljetnu predstavu.

„Neobično je videti turizam iz druge perspektive. Uvek sam nekako ja bila ta koja posećuje“, rekla je Nina.

U gomili se odjednom pojavilo komešanje. Nina i ja istegnule smo vratove da bolje vidimo. Na plus trideset i pet stupnjeva muškarci u crnim odijelima razmicali su gomilu kao ovce uz zidove ulice.

„Koji kurac se događa?“ pitala je Nina dok se ispred nas skupljala grupica muškaraca i propinjala se na prste da vide prolaz.

„Ne znam, ništa ne vidim...“, rekla sam dok su pedesetogodišnjaci čeznutljivo uzdisali.

Na opće čuđenje turista stiješnjenih uza kamene zidove, grupacija muškaraca u crnom zaustavila se na trgu. Uslijedio je trenutak tišine, a onda čuo ženski glas. Netko je držao govor. Muškarci ispred nas doslovno su se spoticali jedni o druge kako bi prišli bliže osobi koja drži govor. Jedan od njih popeo se na zid do nas kako bi vidio preko okupljene rulje.

„Šta, koji kurac, zar je došao Justin Bieber...?“ promrmljala je Nina.

Brkati pedesetogodišnjak sa zida naglo se okrenuo prema nama i zasiktao:

„Tiho! Predsjednica priča!“

Onda se, lica ozarena zanesenim ponosom i fanatičnom ljubavlju obožavatelja, opet okrenuo prema rulji i istegnuo vrat, skoro padajući sa zida. Nini je skoro ispala cigareta iz ruke.

„Da li me jebeš...“, prošaptala je, „da vi ovako napaljeno dočekujete precednicu? Vidi ove likove... Čoveče, imaju svi bar pedeset godina. Ovo je kao da je u najmanju ruku Tito došao.“

Nina je bila u pravu. Događaj je izgledao kao pop koncert, ali s ostarjelom publikom.

Dvadeset minuta kasnije, rulji je dopušteno da nastavi svoju putanju razgledavanja spomenika, i dalje potpuno nesvjesnu da su prisustvovali ukazanju božanstva. Hodaju dalje, okidaju slike... Možda će jednog dana neki njihov unuk koji studira povijest na fotografijama, u

pozadini, između svoje bake i stare renesansne crkve, prepoznati nekadašnju hrvatsku predsjednicu.

Lukas i Barbie, koji su se u međuvremenu probili do nas kroz rulju, proučavali su taj fenomen kao pod mikroskopom. Lukas je započeo analizu, svojim uvijek začudnim tonom sveučilišnog profesora koji kao da naglas piše znanstveni članak:

„Fascinantno je da u zemlji u kojoj je ideal ženine glavne uloge kao i dalje tradicionalne, žena koja ima moć izaziva fenomen obožavanja gotovo jednak onom kojeg je izazivao Tito. I ti koji ovdje puze pred njom zapravo su konzervativci, desničari, u ovom trenutku potpuno nesvjesni svojih uvjerenja prema ženama. Ova žena za njih je sad u isto vrijeme i kao majka božja i seksualni ideal, potpuno nedodirljiva, bolja od njih, vođa, ponos i ukras nacije. Fantastično je, zapravo, koliko su ovdje neki ideali, ma koliko apstraktni bili, opstali. To se na Zapadu ne događa. Tamo političare jednostavno...ignoriraju. Da, ignoriraju – to je prava riječ. Ne znam, možda smo naivni što se želimo preseliti ovamo, ali mene još uvijek veseli ta neiskvarena balkanska naivnost. Vi ste, recimo, uvjereni da je na Zapadu bolje. Sakupljate svoje prnje i bježite odavde – da, tamo, na taj Zapad koji se godinama smijao Istoku: kao, vidi ih, žive kao stoka, rade po cijele dane, žive u kutijama, svi nose istu, jeftinu odjeću... Ali, zapravo...“, nasmijao se sarkastično Lukas, „pa tako danas žive ovi na Zapadu i nisu uopće toga svjesni jer imaju na polici supermarketa dvadeset različitih pasti za zube između kojih mogu birati.“

„Yes, fuck capitalism...“ potvrdila je Barbie.

Potom nam je Lukas pričao o tome kako na Zapadu umjetnik nije umjetnik, kako je tamo čak i umjetnost biznis, a biznis, s druge strane, pokušava biti umjetnost: „Kad sam radio na produkciji pornografskih filmova, sjećam se da su tad porno-glumice u industriji nazivali 'talentima' – ne 'glumicama', ne 'porno-glumicama' – 'talentima'. Ako si 'talent', onda si umjetnik, neovisno o tome što ono čime se baviš nije uopće umjetnost. Ovdje su, pak, stvari potpuno drukčije – ovdje nema talenata – ima samo pojedinaca koji lijeno rade nešto, najčešće s gotovo nikakvim kapitalom, i to nešto je otprilike dvadeset puta vrjednija umjetnost od onoga što rade ovi na Zapadu ulupavajući u mašineriju ogroman kapital. I vi biste bježali na Zapad. Vi nemate pojma kako vam je ovdje dobro.“

Nina i ja, kao dva začuđena djeteta, gledale smo u Lukasa kao da slušamo čovjeka koji je otplovio na rub svijeta kako bi pogledao preko njega i onda se vratio i rekao: „Tamo nema ničega.“

Djeca s filmskog platna

Iz asfalta uske ceste probijala se trava. Kraj mene su hodale Barbie i Nina. Sve tri nosile smo vrećice iz supermarketa. Barbie nam je pričala kako je nekad na mjestu supermarketa u kojem smo kupile namirnice za večeru bio mali dućan ispred kojeg su lokalci pili pivo. Rekla nam je kako je, kad su ona i Lukas tek izgradili kuću, ostala sama mjesec dana i onda bi išla do tog dućana, pila pivo sa starcima i pokušavala s njima razgovarati o jabukama, iako tada uopće nije znala hrvatski. Sada je znala hrvatski puno bolje i pričala nam kako je bila ljuta kad je mali dućan nestao i na njegovom mjestu krenula rasti grdosija supermarketa:

„Kad su gradilo supermarket, kćer je bila maleno i ja sam trebala voziti na biciklo kod doktora. A na cesti je bilo to... znaš... kad je gradnja, pa metal na podu... nails. I sam pokvarila guma na biciklo. Onda sam uzela te nails, otišla boss od gradnja, pokazala to i nisam znala kako mu kažem što se dogodilo, pa sam vikala s tim nails: 'Imam dijete! Nemam auto, nemam bicikla, nemam magarac! Kako idem?!'

Pokušala sam zamisliti tu dadaističku raspravu šefa gradilišta s najvjerojatnije za glavu većom bijesnom Norvežankom koja viče kako nema magarca.

Na cesti ispred nas pojavila se crna kokoš. Barbie je otrčala do ograde najbliže kuće i vikala:

„Pero! Kokoške slobodne!”

Na terasu je izašao suhonjavi šezdesetogodišnjak, pomalo pijan i viknuo joj nazad:

„Pa neka, nek su slobodne! Smrt fašizmu, sloboda kokoškama!”

Vrlo zanimljiva analogija, primijetila sam.

„Super je Pero”, rekla je Barbie cereći se.

Moram priznati da mi je Barbie katkad puno bliža od Lukasa u svojoj ljubavi prema pijancima s kojima može popiti pivo na zidiću. Shvatila sam da je, paradoksalno, ona puno prilagođenija balkanskom mentalitetu od Lukasa, koji je, bar po genima, bio Balkanac. Dok je Lukas sjedio na terasi i pisao u svoju malu bilježnicu tekstove o smislu života, Barbie je preko boce piva stvarala prijateljstva u susjedstvu i donosila kući domaće maslinovo ulje, kruške iz susjedovog vrta, med i sjeme autohtonih vrsta rajčica.

Nakon večere kod Barbie i Lukasa, još neko vrijeme pili smo vino i rakiju, većina susjeda je otišla i ostala je samo ekipa koja je redovno ovdje. Pravi razlog druženja zapravo je bilo gledanje filma na kojem su njih dvoje radili posljednje tri godine. Napokon je bio gotov i prikazivao se po festivalima u Europi.

Plahta i projektor već su bili spremni na terasi. Jedan po jedan, iznijeli smo stolice, sjeli na njih i čekali da Lukas pokrene film. U prvoj sceni je snimka njihove kćeri kako spava. U pozadini je Lukasov hipnotični glas na engleskom vodio naraciju. Te večeri nije bilo njihove kćeri. Otišla se igrati s prijateljicom kod koje će ostati prespavati. Na plahti, to isto dijete, ali tri godine mlađe, hodalo je nogu pred nogu s maskom na licu po pustoj cesti, a onda se razdvojilo u dvije djevojčice koje gledaju jedna u drugu. Potom je s roditeljima tražilo izgubljeno svetište na kojem ljudi ostavljaju plastične lutke. Nisu našli svetište i na plahti se vrtjela ukrug snimka svetice s čavlom u glavi. Glazba je bila sugestivna, dobro odabrana. Lukasov glas i dalje je vodio gledatelja, ali nikome još uvijek nije bilo jasno kamo. Jedino što smo shvatili jest da je ovo film o njihovom posljednjem projektu. Gledajući njihovu kćer koja se pojavljuje u gotovo svakom kadru, kao neka vrsta konstante, pitala sam se koliko je film o njihovom projektu, a koliko o kćeri. Isto tako, pitala sam se kako će ta kći kroz deset godina doživljavati činjenicu da je bila bitan dio filma svojih roditelja. Hoće li se osjećati izloženo ili privilegirano? Većina nas mrzi svoje snimke iz djetinjstva, a ovo je radikalni slučaj snimke iz djetinjstva. Mora da je neobično biti dijete umjetnika. Čini mi se da umjetnik može biti dobar roditelj jedino ako integrira vlastito dijete u svoje stvaralaštvo. Kao da dijete dobiva svoj dublji smisao i opravdanje postojanja mimo one površne, roditeljske potrebe za stvaranjem potomstva.

Neka druga vrsta egzistencije

Ljeto je prošlo i, za Aminu, počela je nova godina. Kao profesorica, ona je uvijek početak godine poistovjećivala s početkom školske godine.

„Ova nije dobro počela“, rekla je. Navodno, imala je manje posla s prijevodima nego prije. Zato je pojačala svoj biznis s iznošenim čarapama koje je prodavala nepoznatim muškarcima na internetu. Ja sam joj pomagala koliko sam mogla, noseći na posao samostojeće čarape ispod radne tute, s bijelim sportskim čarapama do koljena preko njih. Do kraja dana bile su već dobro uznojene.

Čula sam da jesen nije dobro počela ni Đurđi jer je, netipično za sebe, našla stalno zaposlenje u lokalnoj organizaciji za kulturu i organizirala gostovanja pisaca. Djelovala je vrlo umorno i nervozno. Posljednji pisac koji je gostovao htio je na minijaturni otok dovesti bivšu ženu s njezinim novim mužem i njihovom djecom i drugu bivšu ženu s novim mužem i njihovom djecom. Đurđa mu je objasnila da u tom selu na otoku nema dovoljno kapaciteta za toliko ljudi i onda je odlučio doći sam. Ona ga je osobno čekala na aerodromu, ali nije ga dočekala. Nakon dvadeset minuta, saznala je da je avion došao malo ranije, a dotičnog pisca su odveli u Vrapče. Nitko joj nije rekao što je napravio. I tako je ona otišla u Vrapče, provela cijelo popodne objašnjavajući da pisac mora otići s njom, da ga ona mora odvesti na dogovorenu rezidenciju gdje će on pisati mjesec dana. Pokazivala je dokumente i programe, ali nitko joj nije vjerovao koliko je situacija ozbiljna, sve dok nije uguglala njegovo ime i uvjerila glavnu medicinsku sestru da se radi o doista renomiranom piscu. Tada su ga pustili, a ona je morala potpisati službeni dokument u kojem osobno jamči kako preuzima odgovornost za njega.

Za razliku od Amine i Đurđe, za A3 je počela dobra, ali vrlo neobična faza u životu. Naslijedila je od bake nešto novca i građevinski teren na kojem je odlučila izgraditi zgradu za prodaju, iako se time nije bavila nikad u životu. Rekla je: „Napokon sam odlučila postati bogata.“ Po cijele dane bila je na gradilištu i nije se javljala nikome, ali jedan zajednički poznanik jednog jutra ju je vidio kako je veselo utrčala na gradilište, obučena u odijelo i štikle, viknuvši radnicima „Smajl za banku!“ i otišla na sastanak za dobivanje kredita s gotovo savršenom socrealističkom fotografijom na kojoj njezini radnici slave rad: jedan oslonivši se na ciglu sa špatulom u ruci, drugi s uzdignutim rukama kao na koncertu Miše Kovača, a treći pokazujući Michelangelovski prstom na četvrtog, koji drži bočicu Coca-Cole.

Što se tiče mene i A2, napokon smo dogovorili našu zajedničku izložbu u galeriji koja je već godinama bila punkt skupljanja umjetnika svih generacija iz regije, pa i malo šire. Moji nadgrobni spomenici napokon će dobiti i nove promatrače, osim Grobara.

Romantika

Osim začudnog polja građevine, u životu A3 pojavio se i novi muškarac. Zvao je David, bio je iz Švicarske i bavio se novinarstvom. Doduše, iako je Davidov spisateljski talent bio unakažen time što je morao pisati suhoparne novinarske tekstove, A3 je vidjela ljepotu u humoru kojim je on iznosio trivijalne teme koje mu je zadao urednik. Jednim od favorita svakako smatram onaj članak kad je morao otići u neko selo u kojem sunce zalazi rano i tamo intervjuirati stanovnike koji zbog preuranjenog mraka pate od depresije. Članak o kravi divovskih vimena koja je pobijedila na izboru za Miss u jednom idiličnom švicarskom selu bila je jednako bizarna. Nije bio loš niti onaj članak o strastvenom sakupljaču oružja svih oblika i vrsta koji ni sam više nije znao koliko kolekcionarskih primjeraka ima. Urbana legenda kaže da je prije nekoliko godina jedan manijak ubio prostitutku u skupom hotelu na vrhu brda u Švicarskoj. Tamošnji sudski sistem bio je toliko zatečen slučajem da ga ni do dan-danas nije riješio. Koliko god pola građana Europe sanja o crvenoj putovnici s malim križićem i mirnom, sigurnom životu u toj bogatoj, idiličnoj enklavi, čini se da je upravo rođenje na tim koordinatama Davidov život učinilo tragikomičnim.

Prije puno godina, i ja sam imala dečka stranca – onoliko koliko se Sašu moglo nazvati strancem s obzirom da je bio dijete austrijskih gastarbajtera. Saša je katastrofalno govorio hrvatski iako su mu roditelji bili slavisti. Očito su se više bavili pisanjem članaka nego podučavanjem vlastitog djeteta materinjem jeziku.

Jednom sam Sašu odlučila odvesti na romantično putovanje po ex-ju državama. Prvo sam ga odvela u Sarajevo. Prvi dan je doista bio romantičan; jeli smo baklave i šetali po Baščaršiji, ali već sljedećeg dana odvukla sam ga da vidimo Memorijalni muzej Srebrenice. Saša je izgledao blijedo i užasnuto, a ja sam živčanila jer je neka sredovječna Amerikanka izrazito glasno na svom američkom engleskom objašnjavala svojoj prijateljici o čemu se radi u dokumentarcu koji se prikazivao ispred nas i općenito o ratnom stanju pri raspadu bivše Jugoslavije. Jer, ona je jako dobro znala što se dogodilo, puno bolje od nas lokalnih seljaka koji razumiju taj prostački balkanski jezik s filma.

Nakon što sam uništila sarajevsku romantiku, odlučila sam spasiti situaciju odvevši ga iz Sarajeva u Beograd. U nevjerici sam shvatila da s glavnog sarajevskog kolodvora postoji samo jedan autobus dnevno i to u neko jutarnje nehumano doba, otprilike – u šest ujutro. Uputili su me da zovem kolodvor u Istočnom Sarajevu. Tamo mi se javio službenik i s vrlo

naglašenim srpskim akcentom rekao: „Jeste, dođite bilo kada, ovde stalno ide bus za Beograd, ceo dan.“

Sljedećeg jutra, isteturali smo iz apartmana, napola razbuđeni i, prema uputama vlasnice apartmana, na cesti potražili prvog slobodnog taksista koji će nas odvesti na kolodvor u Istočno Sarajevo. Nakon dva odbijanja, treći nas je pristao odvesti, za znatno višu svotu od uobičajene, s napomenom: „Samo da znate, moram skinuti znak s taksija.“ Putem, koji je trajao otprilike dvadeset minuta, on nam je objasnio da taksisti iz Federacije, naravno – neslužbeno, ne smiju voziti u Republici Srpskoj i obrnuto. I to svi poštuju. Zato nitko nije smio znati da je on taksist. Saša i ja buljili smo van i pokušavali shvatiti gdje je crta nevidljive granice. Shvatili smo razliku tek kad smo došli na kolodvor, ispred kojeg nas je taksist iskrcao, brzinski nam izvukao kofere, uzeo novac i uhvatio crtu.

Socijalističke stambene kocke, nikoga na cesti, minijaturni kolodvor s hrpom autobusa koji umalo izgledaju kao iz filma „Tko to tamo peva“, poluraspali birc i službenik kojeg smo pitali:

„Kad ide bus za Beograd?“

On je odgovorio: „Kad god hoćete. Evo, ide sad za trideset minuta. Pa opet u jedanaest, dvanaest, jedan, dva... Ima mesta i u ovom šta sad ide.“

Kupili smo karte i čekali. Gledali smo natpise na autobusima i pokušavali zaključiti kojim mi točno putujemo jer na većini piše „Istočno Sarajevo- Beograd“. Nakon pola sata, došao je vozač i nama i još petoro putnika otvorio vrata starog, malog autobusa. Ulazeći, pitali smo vozača: „Kad dolazimo u Beograd?“

„Večeras“, rekao je.

Nije nam jasno zašto autobusu treba tako dugo.

Shvatili smo nakon dvadeset minuta kad je vozač skrenuo na kolodvor Pale. Otvorio je vrata autobusa i obavijestio nas:

„Dvadeset minuta pauze!“

Neka žena s prednjeg sjedala je komentirala:

„Ali jedva da smo krenuli!“

„Ne mogu. Moram,“ rekao je vozač, „ne daju nam da ostanemo manje od dvadeset minuta.“

Svih nas sedam je stajalo, pušilo i ispitivalo jedno drugog ostaje li itko od nas na ovoj destinaciji. Ne. Nakon dvadeset minuta svih sedam opet smo složno ušli u autobus i krenuli dalje. Nakon pola sata, vozač je stao na pumpi usred ničega i opet viknuo:

„Stanka za kafu, čaj, šta hoćete, trideset minuta. Jedna kafa ili čaj su u ceni karte, alkohol mora da platite.“

Saša i ja sjedili smo na terasi kafića pumpe, pili kavu i gledali u olupinu auta u visokoj travi.

„Možda nismo trebali ići sa autobus“, rekao je.

Naše „tko to tamo peva“ iskustvo trajalo je skoro osam sati, od kolodvora do kolodvora, od stanke do stanke, sve dok on, ja, još jedan preostali putnik i vozač nismo stigli na bosansko-srpsku granicu, na kojoj su nas granični policajci zadržali deset minuta dulje jer su sumnjičavo proučavali pečate u Sašinoj austrijskoj putovnici, onda samo njemu udarili pečat, uputili mu komentar koji nismo dobro razumjeli i pustili nas u Srbiju. Od granice do Beograda vozač više nije stajao. Isteturali smo iz busa u sedam navečer na beogradskom kolodvoru, ukočeni, vukući kofere, a ja sam po prvi put doživjela da me, inače napasni, beogradski taksisti ne pitaju treba li mi prijevoz. Valjda su vidjeli autobus i destinaciju s koje smo došli pa pomislili: „Ma ova sirotinja nema para, goni ih vražju mater“. Ja sam kao prava Balkanka odmah razmijenila gotovinu u mjenjačnici, a Saša nije imao što razmijeniti jer je on ipak kulturni Europejac i vjeruje samo u plastiku, tako da smo odlučili ići pješke do Bojanovog stana naći neki bankomat s kojeg će on dignuti novac. Iako sam se nadala da će putovanje napokon dobiti romantičnu notu, prevarila sam se. Sašu je već deset minuta nakon dolaska prenerazilo kad je pokušao dignuti gotovinu sa svoje austrijske kartice tako što ju je ubacio u bankomat ispod velikog natpisa С Р П И С К А Б А Н К А, a bankomat ju je nonšalantno ispljunuo s komentarom na ekranu: „This bank does not accept your credit card.“ Potom sam ga u Nininom stanu upoznala sa svojim beogradskim prijateljima, koji su nam htjeli naručiti pizzu. Kad je on rekao da je vegetarijanac, Nina je zavapila: „Pa šta ćeš ti, mučeniče, ovde da jedeš?!“ Mile je htio pomoći, rekao Nini da ne pretjeruje i pitao Sašu: „Pa jedeš piletinu, je li tako?“ Nije pomoglo. Saša je proveo nekoliko dana u Beogradu polugladan, jedući u restoranima salate. Mjesec dana nakon toga smo prekinuli.

Romantika mi nikad nije bila jača strana.

Vjenčanje

Kad su se A1 i njezina dugogodišnja cura odlučile vjenčati, došle su to odraditi u Hrvatsku, nekoliko mjeseci nakon što su se ozakonile istospolne zajednice. A1 mi je donijela ogromnu pepeljaru s natpisom Marlboro. Pitala sam je otkud joj to. Rekla je da je to ukrala u nekom kafiću u Njemačkoj. Pitala sam je je li nervozna. Rekla je da nije.

Na dan vjenčanja, vrijeme je bilo sunčano. Ispred guvernerove palače gosti su čekali mladenke. A3 i ja stajale smo jedna do druge. Bila je sređena – visoke pete, elegantna haljina, ali lice joj je izgledalo umorno. Tek tad sam shvatila da je već mjesecima nisam vidjela po danjem svjetlu. Lice joj je bilo puno pudera, ali to nije moglo sakriti otekline podočnjake i dvije duboke bore koje su se pojavile oko usta. Ne znam je li to bilo moguće, ali u posljednjih nekoliko mjeseci kao da je naglo ostarjela. Gledala sam u okupljene. Šarolika ekipa, većinom parovi, prosjek 35 godina i roditelji, katkad u paru, katkad sami. Mnoge sam prepoznala iako ih nisam vidjela godinama. Gledala sam im u lica. Činilo se da smo svi ostarjeli, a da to nismo ni primijetili.

Odjednom, postao mi jasan smisao takvih okupljanja. Mi smo bili ti koji žive izvan stvarnog života. To okupljanje – to je bio stvarni život – smjena generacija koja te podsjeća na vlastitu smrtnost i tjera da nešto poduzmeš. Bilo što. Nevjerojatno je da sam to shvatila tek tad, tamo, među živima, a ne već godinama gledajući uplakane obitelji dok odabiru lijesove i vrstu kamena koji će pokriti grobnice nad tijelima svojih umrlih.

A3 i ja stajale smo šutke i gledale rulju koja se skupila sa svih krajeva svijeta: Nijemce, Francuze, Španjolce, Tajvance, Talijane, Balkance.

Ljudi su se krenuli komešati, netko je viknuo: „Evo ih!“ Mladenke su došle. Zakasnile su na vlastito slikanje. A1 bila je obučena u plavi top i duge, prozračne hlače, a njena njemačka cura nosila je nešto za što nisam bila sigurna je li mala crna haljina ili mala crna tuta. Uglavnom, sve je izgledalo casual. Dobro da se nisam previše svečano obukla. Nakon okinute tri fotografije mladenki, iz Guvernerove palače izašli su svatovi koji su valjda bili na rasporedu prije nas. Tipično ljakse vjenčanje – vesela ekipa koju predvode svirač s harmonikom i lik koji drži zastavu. Kako god bilo, A1 i njena Francuskinja imale su za uspomenu nekoliko fotografija sa zanimljivom pozadinom. Ekipa koja je urlajući nahrupila iznutra zastala je, harmonikaš je i dalje svirao, a neki od njih začuđeno su se zagledali u šarenu ekipu u dvorištu okupljenu oko dvije mladenke. Činilo se da će i oni imati nekoliko fotografija sa zanimljivom pozadinom.

Dok smo se penjali na prvi kat Guvernerove palače, primjetila sam Moju Bivšu Ženu. Hodao je na tri metra od mene i pravio se da me nije primijetio. Odmah sam se osvrnula oko sebe da vidim ako mi je još koji bivši među gostima.

U maloj, anakronoj prostoriji s tepisima nesumnjivo punim nekoliko generacija grinja, obavila se ceremonija, koja nije izgledala nimalo svečano niti drugačije od onog što bih očekivala na tipičnom hetero vjenčanju. Mladenke su izmijenile prstenje, majke plakale, njemački otac druge mladenke manično fotografirao, potpisalo se u knjigu vjenčanih, svi su pljeskali, a nakon toga su svi pobjegli van na zrak. Kad sam u jednom trenutku, neminovno, naišla na Moju Bivšu Ženu, on više nije imao izbora, nego priznati da me primijetio. Bili smo uljudni. Pitala sam ga kako je. On je krenuo kukati. Tad sam se prisjetila da Isus nije jedino zbog čega sam ga ostavila. Onda je on mene pitao kako sam. Ja nisam kukala. Samo sam rekla da sam dobro i odjednom shvatila da mi nikad ta namještena uljudnost nije išla.

„Zašto me ignoriraš cijelo vrijeme? Šta si pizda?“ pitala sam ga naglo.

On je krenuo mucati.

„I maknuo si me s Facebooka i prestao pozdravljati. Pa nisam baš takvo govno“, nastavila sam napad.

„Jesi“, odgovorio je.

„A ti si pizda.“

„Jesam.“

„Super“, rekla sam. „Jesmo li se sad pomirili?“

Nije imao izbora.

Nakon grupnog slikanja, mladenkin njemački otac nastavio je manično fotografiranje prozivajući na nekoliko očito novonaučenih riječi: „Neeeeeeemaaaaška!“ Jedna ekipica okružila je mladenke i blic okinuo nekoliko puta.

„Fhraaaaaansuskaaaa...!“

„Italiiiaaaaa...!“

„Hrfaaaaaskaaaa!“

Njegova kćer ispala je divna na slikama, a A1 zavlčila je ruke pod topić i vikala: „Fake boobs! Wait! Wait!“

Kad je napokon namjestila silikonske umetke koji su joj napola ispali iz topića, složila je veliki, zadovoljan, konjski osmijeh prije škljocaja fotoaparata. Kasnije sam vidjela da smo na toj fotografiji svi ispalo fantastično: njemačka mladenka lijepa kao i uvijek, pristojno gleda u kameru, Balkanci se smijulje, A3 s otvorenim ustima izgleda kao da je ispala sa Walking Dead seta, a ja buljim A1 u lijevi silikonski umetak koji joj klizi iz topića, potpuno propustivši njezin epski zemljak-s-cajki moment poluozbiljno-namrštene facijalne ekspresije, s jednom podignutom rukom, uznojenog pazuha i, na rubu slike, užasnuti izraz lica Moje Bivše Žene iz kojeg se može iščitati misao: „Zašto se nisam slikao u prošloj turi s Talijanima...?“

Na trgu

Trgovi su mjesta s kojih se najbolje vide smjene godišnjih doba i generacija. Tijekom zime i kišne jeseni malo tko se predugo zadržava na njima, ali u proljeće kreću se sakupljati grupice toplih tijela, koje ljeti izgube većinu slojeva tkanine. Neka lica uvijek su ista, neka se prestanu pojavljivati, a neka su nova i možda ih tek trebamo upoznati. Amina i ja tijekom toplih večeri volimo sjediti na trgu nedaleko našeg stana, šutjeti i promatrati ljude. Amina se doselila prije nekoliko godina. Ja živim u ovom gradu otkad znam za sebe. Zato sam ja ona koja njoj najčešće priča priče o licima koja su mi poznata. Pokazala sam joj pogledom ovećeg darkera koji pijan ide od grupice do grupice i žica kunu. Pitala sam Aminu: „Znaš li što taj radi u životu?“ Ona ga je jedno vrijeme promatrala i, ni ne pokušavši nagađati, uperila u mene upitni pogled. „Kapetan na strancu. Dobra plaća. Ali oduvijek je zadržao tu naviku žicanja kune još iz adolescentskih dana.“ Amina je otpuhnula dim Drine i rekla: „Možda se tako pokušava oduprijeti činjenici da je davno odrastao.“ „Možda“, kimnula sam, a onda joj laganim trzajem glave pokazala na ženu koja sjedi u grupici na podu, nedaleko od nas. „Koja?“ pitala je Amina. „Plava“, rekla sam. „Ta me jednom skoro namlatila. Imala je cijelu malu bandu, kao u filmovima. Kad je bila klinka, oblačila se kao muško, predstavljala kao Mani i jebala cure po gradu. Najviše je voljela djevice. Ni jedna od tih cura nije nikad skužila. Čak i da si im rekao, ne bi ti vjerovala.“ „Nikad ni jedna nije skužila?“ čudila se Amina. „Ne. Ako i je, nije htjela priznati, da ne ispadne glupa.“ „A zašto je tebe htjela tući?“ pitala je Amina. „Jer sam pokušala jednoj curi objasniti da je Mani žensko. Pretpostavljam da je to bilo glupo od mene.“ Amina je dignula obrve, kimnuvši glavom.

Na klupicama na trgu više nije bilo Debelog i Sweetieja. Debeli se odselio u Prag, a Sweetie je nestao. Nitko nije znao gdje je već nekoliko mjeseci. Osim kapetana-darkera, Mani i Amine, više mi nijedno prisutno lice nije bilo poznato. Većina poznatih ljudi je ili otišla ili se utopila u rutini svakodnevice. Brakovi, djeca, slikanje, pisanje, gradnja zgrada, jurenje za drugačijim podnebljima, ljudima i životima – sve je to pokušaj ostavljanja traga, kakav god on bio. Zapitala sam se što je Krstom, s kojim se dugo nisam čula. Čini mi se da je pisanje ultimativni proces sakupljanja tragova. Možda je dovršio svoje sakupljanje naših tragova u svoj katalog specifičnih mirisa.

Nisam znala zašto je izabrao baš nas. Nikad nisam vjerovala da su neki ljudi zanimljiviji od drugih. Mislim da svatko može biti zanimljiv ako pogodiš pravu perspektivu.

Amina i ja smo šutjele. I promatrale.

Bilješka o autorici

Doris Pandžić (1983.) objavila je zbirku poezije 2011. godine, 2013. godine dobila je nagradu za prozni rukopis "X korijen od X (Mentalna igra)" na natječaju za najbolji neobjavljeni roman Matice hrvatske u Osijeku. Roman je objavljen 2014. godine. Godine 2016. objavila je zbirku Facebook statusa "See more..." Objavljivala je u časopisima "Književna Rijeka", "Književna revija", "Re", a fragmenti njenog romana objavljeni su u slovenskom prijevodu u časopisu "Idiot Balkan". Bila je urednica časopisa "Re" i sudjelovala na festivalima "Sedam dana stvaranja" u Pazinu i "ARGH" u Beogradu 2016. godine. U posljednje vrijeme moderira u Rijeci književne večeri pod nazivom "KvirPoetRi".

O e-biblioteci Poticanje književnog stvaralaštva

Grad Rijeka je 2014. godine pokrenuo program Poticanja književnog stvaralaštva s ciljem razvijanja riječke spisateljske scene. Program je predviđen Strategijom kulturnog razvitka Grada Rijeke 2013. – 2020., a kreiran po uzoru na stipendiranje književnog stvaralaštva koje na nacionalnoj razini provodi Ministarstvo kulture RH.

E-biblioteka Poticanje književnog stvaralaštva je odgovor na pitanje kako poticana književna djela približiti čitateljicama i čitateljima, te kako otvoriti riječkim književnim stvarateljima put do publike i nakladnika.

Objavljivanje u elektroničkom obliku omogućuje autoru/autorici rukopisa dobivanje povratne informacije od čitatelja, povezivanje s čitateljima, unaprjeđenje rukopisa te stvaranja čitateljske baze za distribuciju sadržaja jednom kada djela budu objavljena u tiskanom obliku.

Za objavljivanje je odabrana platforma za izradu i distribuciju e-knjiga Smashword zbog svoje otvorenosti, fleksibilnosti i prilagodljivosti korisnicima.

Sve knjige objavljene u e-formatu u E-biblioteci Poticanje književnog stvaralaštva su besplatno dostupni za skidanje i čitanje na stranicama Magazina Gradske knjižnice Rijeka i na stranici Gradske knjižnice Rijeka na platformi Smashwords.

Svi su rukopisi objavljeni u "sirovom obliku" što znači bez lekture i uređivanja.

Pozivaju se čitatelji i čitateljice da svojim komentarima i komunikacijom sa stvarateljima doprinesu usavršavanju rukopisa objavljenih u e-biblioteci Poticanje književnog stvaralaštva.